

SOTFØNA

Østensjøvannets Venner
Nr. 60 – desember 2020 – Årgang 31

Innhold

Leder	3
Bogerudveien 15 – blokker i skogkanten	4
Eterfabrikken – Nye muligheter vurderes	5
Veisalting – bruk av formiat.....	6
Spuntkonstruksjonen nord i Bogerudmyra	7
Miljøvernminister Sveinung Rotevatn på besøk	8
Svovelkjuke	9
På sporet etter Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus	10
Plattinger ved vannet	13
Mitt Østensjøvann – oppvekst på Østensjø gård	14
Rødrev – det allsidige rovdiret	16
Alna vitae – produsert av Arcus	17
Hallvard-kumlokk i Miljøparken.....	18
Georg Rosenbusch og leiren «Rosenbusch».....	20
Regn – dikt	21
Sjøli, artsrik blomstereng	22
Beitesesongen 2020	24
Kommunens «Bymelding».....	25
Fotografen Jørn Areklekk Omre – presentasjon	26
Høstpløying og avrenning fra jordene.....	28
Mandarinand ved Østensjøvannet.....	29
Nye arter ved Østensjøvannet i 2019 og 2020.....	30
Låveveien 70 og Godliabekken.....	33
Kollaps i hettemåkekolonien i 2020.....	34
Høst.....	35
Uttak av grantrær – større arts mangfold	36
Den stygge andungen	38
Kartlegging av plantene på øyene i Østensjøvannet	41
Dugnadene høsten 2020	42
Istervier – vinterprydet «bomullstre».....	44
Stort utbyggningspress rundt vannet	45
Nytt fra Oslo Elveforum – Overvannshåndtering	46
Kvalt toppdykker.....	47
Mer kunnskap om Alnavassdraget.....	48
Nye Rustad skole	49
«Beltestein 13» - grensestein fra 1878	50
Brenneriruinene på Abildsø gård	51

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?

Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende, kontakt vann og avløpsetatens telefonvakt: 23 43 79 00 (hele døgnet!). Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp, ring dyre-ambulansen på 02222 (kommunal instans) eller fuglehjelpen: 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.)
Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke
Skrindo, Tore Nesbakken og Hans-Petter Jensen

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: 07 Media

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlem/kasserer:
Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Paul Fekjær, 908 49 803
E-post: paulf@online.no

Varamedlemmer:
Grete Edholm, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Hans-Petter Jensen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillerud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsendringer meldes til:
Bjørn Steensrud, 22 27 01 03
E-post: bjorn@skogkatt.homelinux.org

Besøkssenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 200
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 26.11.2020

Forsidebilde: Jørn Areklekk Omre
Mandarinand på besøk i Østensjøvannet høsten 2020. Canon R5.

Leder:

Østensjøvannets Venner har i snart 40 år kjempet for vernesaken, og hvert år kommer det dessverre nye forslag vi må forsøke å stanse eller endre. Trass i fagre ord før valgdagen opplever vi stadig at det ikke tas de nødvendige hensyn når saker kommer opp. Vi kjempet hardt for Eterfabrikken, men denne saken er dessverre langt fra over.

Nye boligblokker i skogkanten?

I disse dager skal politikerne vurdere bygging av nye boligblokker i skogkanten på Bogerud. Vi tok det for gitt at dette skulle bli avvist, men byrådspartiene går overraskende inn for dette, i strid med anbefalinger fra både Plan- og bygningsetaten, Fylkesmannen og Østensjøvannets Venner. Saken kommer trolig opp i løpet av desember, og her må enten byrådspartiene slå retrett eller opposisjonen stanse dem. Uansett er vi svært skuffet over innstillingen.

Vi skulle ønske vi snart kunne konsentrere oss mer om positivt arbeid om andre saker som skjøtsel, informasjonsformidling og undervisning. Noen lyspunkter er det likevel. Den nye forvaltningsplanen er ambisiøs og ligger klar til politisk behandling. Det er blitt en allmenn enighet om at kunstgress med gummigranulat representerer betydelig forurensning. Omleggingen av turveien på øst- og vestsiden har vært vellykket, rehabilitering av spuntkonstruksjonen og nå etableres det fine utsiktspunkter i søndre halvdel av vannet.

Tilrettelegging for publikums bruk av området på naturens premisser er eneste farbare vei om verdier skal bevares og leveres videre til kommende generasjoner. Vi må kort sagt bli flinkere til å bruke området uten å forbruke det.

Vi ønsker dere alle en best mulig jul i disse utfordrende tider.
Desember 2020

Østensjøvannets Venner
Amund Kveim

ÅRSMØTET 2020

Årsmøtet i mars ble avlyst som følge av koronasituasjonen. Planen var å utsette det til høsten, men også da var forholdene uholdbare. Styret som ble valgt i 2019, har videreført sitt arbeid og vil fortsette inntil et nytt årsmøte kan avholdes. Slik situasjonen ser ut i øyeblikket blir dette trolig ikke før våren 2021. Vi oppfordrer alle som har synspunkter på vårt arbeid, til å kontakte oss.

Ved Bølebekkens utløp er det under bygging en platting som et fint utsiktspunkt. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 26.11.2020. (Se side 13).

Bogerudveien 15

– Byrådspartiene vil ha blokker i skogkanten!

Neptune Properties foreslår to boligblokker i skogkanten i Bogerudveien 15. Østensjøvannets Venner, Østensjø Bydelsutvalg, Fylkesmannen i Oslo og Viken og Plan- og bygningsetaten (PBE) fraråder dette. Det samme gjør aksjonsgruppen Et levende Bogerud! med 1.400 medlemmer på FB.

Amund Kveim

Det er kort avstand fra bebyggelsen til Østensjøområdet Miljøpark. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.04.2020.

PBE har altså gått imot forslaget og anbefalte alternativt rekkehus. Overraskelsen og skuffelsen var derfor stor da Byrådet (AP, SV og MDG) overstyrte etaten og anbefalte blokker som sett fra miljøparken vil fremstå som 5-6 etasjer høye. Vi vet at disse partiene ønsker omfattende boligbygging i Oslo, men de har samtidig sagt at hensynet til Østensjøområdet Miljøpark og eventuelle negative konsekvenser må veie tungt. Utbygger har derfor engasjert et konsultentselskap til å stå for denne vurderingen, og de konstaterte at utbyggingen neppe ville ha negative konsekvenser. Byrådet støttet seg derfor trolig til denne «Naturmangfoldsrapporten» da de avgå sin innstilling.

Manglende kunnskap om naturkvalitetene

Problemet er at rapporten inneholder både betydelige feil og mangler. Den har ikke fanget opp hvilken klassifisering den tilliggende naturen har, og den har heller ikke fanget opp at byggeområdet blir liggende bare 40 meter fra det planlagte utvidede reservatet. Når det gjelder kartlegging av sårbare arter, har man tilsynelatende bare gjort noen enkle søk i offentlige baser. Informasjonen i disse basene er minimal, og Oslo kommune ligger langt etter m.h.t. oppdateringer. Man har heller ikke tatt seg bryet med å høre med Østensjøvannets Venner som har drevet systematisk kartlegging av området i over 30 år. Dette har vi gjort Byrådet oppmerksom på, og vi forventer at de endrer syn når de får se at beslutningsgrunnlaget var så mangelfullt.

Økt belastning på sårbar natur

Selv om selve eiendommen ikke har særlige naturverdier i seg selv, så grenser den til en av de få områdene i vårt område med lite menneskelig aktivitet og derved et fristed for både sky og truede arter. Med boligbygging i skogkanten vil dette endres markant. Vi kan dokumentere at en rekke rødlistede arter er påvist og antar at disse står i fare for å forsvinne. Fasiten får vi først når det er for sent. Vi registrerer årlig at noen tar seg til rette og feller trær og rydder vegetasjon i miljøparken for å få bedre solforhold, lys og utsikt fra egen bolig. Nylig registrerte vi dette også ved en av naboeiendommene i nærområdet. Det holder derfor ikke at det hevdes at skogen er kommunal, at fellingstillatelser ikke vil bli gitt og at man

velger å forutsette at dette ikke er noe problem. I virkelighetens verden ser dette helt annerledes ut.

I alle år, og rundt hele Østensjøområdet Miljøpark, har man fulgt et byggeprinsipp der høydene justeres ned jo nærmere naturområdene man kommer. Dette var da også en av grunnene til at Plan- og bygningsetaten frarådet blokker etter som de ville fremstå som et fremmedelement i landskapet.

I strid med egen Byrådserklæring

Byrådets støtte til blokkutbyggingen er etter vårt skjønn i strid med intensjonen i deres egen Byrådserklæring, de samme partienes lokallag i bydelen «Østensjøerklæringen», Bystyrets vedtak om utvidet og styrket vern av Østensjøområdet og den nye Forvaltningsplanens føringer om en hensynssone rundt miljøparken. Vårt inntrykk er også at i hvert fall deler av opposisjonen i Oslo bystyre deler denne oppfatningen.

Vi ser klare paralleller mellom denne saken og Eterfabrikken. Vi kan derfor ikke forstå annet enn at Bystyret må komme til samme konklusjon i denne saken. Vi mener at det beste hadde vært å ikke omregulere til boligformål, og at man i det minste må avvente vurderingene som er beskrevet i Forvaltningsplanen. I valget mellom to onder foretrekker vi rekkehus fremfor blokker.

I skrivende stund (medio november) ligger saken til behandling i Byutviklingsutvalget, som skal gi sin innstilling til Bystyret. Utbygger har flagget at det ikke er lønnsomhet i rekkehusutbygging og at de da heller vil fortsette å leie ut lokalene slik de står. Det er helt greit for oss.

Eterfabrikken

Nye muligheter vurderes

Scandinavian Property Group (SPG) foreslo omfattende rivning og boligbygging på Eterfabrikken, men kommunen stanset planene i april.

Amund Kveim

Disponentboligen er inngjerdet og vinduene i første etasje har fått lemmer. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 11.11.2020.

Dette innebærer likevel bare en foreløpig utsettelse, ettersom området skal vurderes innlemmet i Østensjøområdet Miljøpark. Dette vil selvfølgelig ta tid, og i mellomtiden forfaller kanskje verneverdige bygninger og området ligger brakk. Sistnevnte er nok bare en fordel sett fra naturens side, ettersom forstyrrelsene i nærområdet nå er minimale, men dette kan jo ikke vedvare.

Fastholder byggeplanene, men åpner for aktivitet

Eierne (SPG) har nå innsett at de i mellomtiden bør få inn aktivitet i lokalene, og har derfor invitert nærmiljøet til å komme med ønsker og forslag. Det antydes at området allerede nå kan bli en «møteplass», kanskje med servering og kulturaktiviteter, noe lokalbefolkningen har etterspurt. Vårt inntrykk, basert på oppslag i Nordstrands

Fyrhuset med den høye skorsteinen er gjerdet inn. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 11.11.2020.

Blad, er imidlertid at man har ønske om å kunne vise til en «medvirkningsprosess» for å berede grunnen for ny behandling av saken. Det er selvfølgelig lov.

SPG holder fast ved sitt forslag om rivning av tapperibygget, disponentboligen, arbeiderboligen m.m. og bygging av ca. 80 nye boliger. De hevder at det er uforståelig at Byrådet går mot boligbygging på Eterfabrikktomten og samtidig ønsker blokker i skogkanten litt lenger sør i Bogerudveien 15. Det kan vi langt på vei være enige i, men svaret må være at man stanser boligbygging også der.

Uegnet til boligformål

Vi er fortsatt av den oppfatning at eiendommen er lite egnet for boligbygging og at mest mulig av det historiske bygningsmiljøet må bevares og tilføres nytt innhold. Flere har

antydnet at det bør avsettes plass til formidling av den spennende industri- og kulturhistorien stedet representere. Dette slutter vi oss til. All aktivitet bør imidlertid tilpasses naboskapet til naturområdene og ikke virke belastende eller forstyrrende. For oss er det særlig viktig at naturområdene i vest og nord, inklusive Disponentboligen med hage, bevares og skjermes. Fyrhuset, den eldste fabrikkdelen og grafobygget er det vel etter hvert blitt en felles forståelse for at må bevares.

Vi har forståelse for at SPG ønsker nytt midlertidig innhold i bygningsmassen. Vi forutsetter imidlertid at de tar sitt ansvar som eier av historiske bygninger alvorlig. Dette innebærer at de må sørge for nødvendig sikring og vedlikehold av alle bygninger inntil saken har funnet sin endelige løsning.

Veisalting

– bruk av formiat som alternativ til tradisjonelt veisalt

Pilot-prosjektet som skulle undersøke miljøeffektene av formiatbaserte avisningsmidler som alternativ til tradisjonelt veisalt (natriumklorid) er nå avsluttet og NIBIOs sluttrapport ble publisert i januar 2020. Denne artikkelen gir en oppsummering av hovedkonklusjonene fra prosjektet

Tekst Tore Nesbakken foto Leif-Dan Birkemoe

1) Det hvite belegget i Østensjøveien skyldes formiat fra prosjektet for miljøvennlig salting. Foto: 02.04.2018. 2) Prøvetakingsinstrumentet senkes ned i bekken og samler inn data fra vannet, her ved Bølerbekken. Fra instrumentet overføres resultatene via kabel til en stasjon som periodisk viderefører til NIBIO for analyse. Foto: 12.04.2018. 3) Skilt ble satt opp for å vise hvilke strekninger som ble strødd med formiat. Foto: 02.04.2018.

Bakgrunn for prosjektet

Bakgrunnen for prosjektet ble beskrevet i en artikkel i Sothøna nr. 55 (juni 2018). En kort oppsummering følger her: Hvert år brukes tonnevis av avisningsmidler på norske veier. Tradisjonelt veisalt (natriumklorid, magnesiumklorid) er ikke biologisk nedbrytbart og gjennom avrenning vil det ende opp i bekker og innsjøer. I sjøer kan dette føre til sjiktning i vannmassene ved at tungt, saltholdig vann legger seg som et sjikt langs bunnen. Dette kan medføre meget uheldige konsekvenser for dyrelivet på sjøbunnen. Problematikken gjelder generelt, men er spesielt kritisk for et vann som Østensjøvannet som er lite, ganske grunt og dessuten omgitt av veier på nær sagt alle kanter. Problemet ble forsterket ved anleggelsen av sykkel-traséene langs Østensjøveien og i Eterveien da sykkelveier krever spesielt intensiv salting for å være trygge for brukerne.

På oppdrag fra Bymiljøetaten i Oslo kommune har derfor Norsk Institutt for

Bioøkonomi (NIBIO) gjennomført et prosjekt med uttesting av alternative avisningsmidler (natriumformiat, kaliumformiat). Formiater har den fordel at de er biologisk nedbrytbare og derfor ikke vil akkumulere i naturen. Ulempen er at nedbrytningen krever oksygen. I Østensjøvannet, hvor oksygeninnværet i bunnsjiktet i perioder kan være kritisk lavt, kan derfor bruk av formiat forsterke problemene.

Gjennomføring av prosjektet

Testperiodene var vinteren 2017/2018 (oppstart januar 2018) og vinteren 2018/2019. Vurderingen av mulige miljøeffekter er basert på undersøkelser av sprutskader på vegetasjonen (vintergrønne planter) langs veiene hvor formiat er brukt og spredning av formiat til snø og jord. Det viktigste, sett fra «vannets perspektiv», er målingene gjort i tilførselsbekkene og i selve vannet. Måleinstrumenter som registrerte parametere for vannkvalitet (f.eks. pH, ledningsevne,

oksygennivå) ble utplassert i Bølerbekken, Smedbergbekken og ved utløpet fra Østensjøvannet. I tillegg ble det manuelt tatt ut vannprøver fra utvalgte steder i bekkene og ved selve vannet en til to ganger i måneden. Disse prøvene ble analysert for en lang rekke parametere, f. eks, formiat, natrium, magnesium, klorid, pH, turbiditet og total organisk karbon (TOC).

Konklusjoner

Når det gjelder saltskader på vegetasjonen langs Østensjøveien forårsaket av saltsprut, var denne moderat. Det ble heller ikke observert skader på planter forårsaket av saltoptak fra jorda.

Nedbrytningsforsøk viste at formiat er fullstendig nedbrytbart i leirjord langs Østensjøveien. Det antas derfor at det kun er formiat fra overflateavrenning som går direkte ut i bekkene og videre til vannet.

Når det gjelder formiat-konsentrasjonen i vannprøver ble dette målt i prøver tatt fra

Ulsrubbekken, fra Bølerbekken (prøver tatt rett ned for Bølerfossen og rett opp for utløpet), fra Smedbergbekken, fra utløpet fra vannet (Slurpen) og fra prøver tatt rett under veibroen i sørenden av vannet. Med unntak av to av prøvene tatt under veibroen, var formiat-konsentrasjonene meget lave (gjennomsnittlig mindre enn 2 mg/l) og formiat var kun målbart i korte perioder. I vannprøver tatt rett under veibroen var konsentrasjonen langt høyere, gjennomsnitt 5.055 mg/l og maksimumsverdi målt var 15.300 mg/l. Denne problematikken kjenner vi igjen fra den tiden det ble saltet med natriumklorid. Overflatevann som rant ned Østensjøveien, ut på broen og deretter rett ned i vannet under ga svært høye NaCl konsentrasjoner. Det ser imidlertid ikke ut til at formiat-avrenningen har påvirket selve Østensjøvannet som sådan da det ikke var noen indikasjoner på forverring av oksygenforholdene her.

Konklusjonen i rapporten er overveiende positiv. Er så salting med formiat løsningen på alle problemer? Forfatterne av rapporten er her forbeholdne. De skriver at «Våre feltforsøk kan tyde på at natriumformiat kan være et godt alternativ til natriumklorid, men dette er ikke entydig» og de fortsetter «Selv om det ikke ble registrert forverring av oksygenforhold i Østensjøvannet eller sidebekkene, er det fortsatt usikkerhet knyttet til hvordan tilførsel av formiat vil påvirke ferskvannsresipienter over tid med tanke på at vårt forsøk foregikk over kun to år.» Videre skriver de at «Det bør særlig unngås at nedbryting av formiat fører til økt oksygenforbruk i allerede organisk belastede bynære vannforekomster.» Som forfatter av denne artikkelen slutter jeg meg til at man skal være forsiktig med å trekke bastante konklusjoner. Det er klart at om en skulle gå over til formiat på alle veier i Østensjøvannets nedbørsfelt som f.eks. Enebakkveien og Ytre Ringvei, vil formiat-bruken mangedobles. Det er ikke garantert at konklusjonene da vil være like positive. En generell omlegging til formiat på alle veier vil kreve tett oppfølging.

Kilder:

Miljøvennlig drift av sykkelveinettet i Oslo. Miljøeffekter av formiatbaserte avisningsmidler. Sluttrapport 2018–2019 (6/2/2020). Norsk Institutt for Bioøkonomi (NIBIO), 31.01.2010.s

Spuntkonstruksjonen nord i Bogerudmyra er skiftet ut

Helt sør i Østensjøvannet ved dammen i overgangen til Bogerudmyra har det i høst vært store gravearbeider på gang.

Leif-Dan Birkemoe

Bymiljøetatens entreprenør NCC har i høst skiftet spuntkonstruksjonen, dvs. bordkledningen langs dammen nord i Bogerudmyra. De gamle bordene i sibirsk lerk, som går ca. to meter ned i grunnen, var i dårlig stand med mye råte og trengte utskiftning etter 20 år. Broene over den såkalte erosjonsterskelen ble fornyet tidlig i 2017, men her skal det også foretas utbedring pluss rehabilitering av spuntveggen mot turveien i vest. Bogerudmyra ligger litt høyere enn Østensjøvannet. Av den grunn er det nødvendig med en forstøtningsmur.

Impregnering

Trematerialene som brukes er furu levert av Alvdal Skurlag. På hjemmesidene fortelles det at Alvdal Royal er navnet på trevirket de kaller malmfuru som har gjennomgått en såkalt «premium tre-trinns-behandling», som enkelt forklart beskytter treverket gjennom impregnering, men slik at man fortsatt ser

trestrukturen. Linolje er en av ingrediensene som tilsettes i impregneringsprosessen.

Bordene bankes ned

Vi treffer Lars og Mantas hos NCC som har stått for arbeidet med spuntkonstruksjonen. De forteller at varierende grunnforhold innvirker på hvor langt bordene kan bankes ned. Gjennomsnittet anslø de til ca. to meter. Konstruksjonen er ca. 130 meter lang og arbeidet er tidkrevende. I tillegg kommer broen og spuntveggen på vestsiden. Arbeidet blir nok først avsluttet ved juletider, får vi vite. Lars peker på en svak oljefilm som vi kan skimte stedvis rett utenfor spuntten. Trolig linolje fra malmfuru, er både Lars og Mantas enige om.

Vi får håpe at konstruksjonen får like lang levetid som den gamle, helst lenger.

Området for prosjektet er en del av naturreservatet og er derfor godkjent av Fylkesmannen.

1) Fra venstre Lars og Mantas hos NCC som har stått for spuntingen forteller at varierende grunnforhold bestemmer hvor langt bordene kan bankes ned. Gjennomsnittet anslø de til ca. to meter. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 06.11.2020. 2) Den rehabiliterte spuntveggen fremstår som en solid mur i dammen ved overgangen mellom Bogerudmyra og Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 05.11.2020.

Besøk av miljøvernminister Sveinung Rotevatn Lansering av tiltaksplan om Bekjempelse av fremmede skadelige organismer 2020-2025

Klima- og miljødepartementets lansering av tiltaksplan om bekjempelse av fremmede skadelige organismer ble markert med besøk av miljøvernminister Sveinung Rotevatn 20. august på Bakkehavn.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Østensjøvannet ble valgt som sted fordi Østensjøvannets Venner over lang tid har drevet kamp mot fremmede arter, et valg Bymiljøetaten ikke var i tvil om at var riktig.

I stortingsmelding 14 (2015-2016) *Natur for livet - Norsk handlingsplan for naturmangfold*, ble det bestemt at det skulle utarbeides en ny tiltaksplan mot skadelige fremmede organismer. Statsråden nevnte i sin innledning at ni statsråder har signert tiltaksplanen og at det nå er utviklet flere overordnede føringer bl.a. med en tydeligere prioritering hvor innsatsen skal settes inn. Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, var glad for at Østensjøområdet miljøpark ble prioritert av departementet ved lansering av planen for 2020-2025. Statsråden ble utstyrt med spade og greip og satt i gang med å fjerne problemplantene kanadagullris og hagelupin, to arter det har vært jobbet med å utrydde fra miljøparken.

1) En hagelupin er dratt opp av miljøvernministeren. Belgene med frø må ikke få spre seg slik at nye planter gror opp. 2) Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner, forteller statsråden om utfordringene med å utrydde kanadagullris i miljøparken. 3) Statsråd Sveinung Rotevatn i gang med å spa opp kanadagullris sammen med Amund Kveim fra Østensjøvannets Venner og Bård Bredesen fra Bymiljøetaten.

Svovelkjuka – mer enn vakker oransjegul pynt

På vestsiden av Østensjøvannet dukker det jevnlig opp en stor, tykk og oransjegul sopp fra stammen til et løvtre. Dette er en svovelkjuke, *Laetiporus sulphureus*, en av de mest iøynefallende kjukene vi har.

Tone Birkemoe

Den starter som sterkt oransjegul tidlig på våren og blekes i løpet av sommeren før den råtner. Det vi ser er «blomsten» eller fruktlegetet til soppen. Resten av soppen består av sopptråder i kjernen til det døde treet.

Sopp er de viktigste nedbryterne av død ved. De sørger for å resirkulere næringsstoffene som finnes i treet og bringe det tilbake til jorda så planter igjen kan vokse. Og bare så det er sagt, det er ingen enkel oppgave. Her er det snakk om fordøyelse av cellulose og lignin, stoffer som de fleste dyr ikke klarer å utnytte. Svovelkjuka holder seg til cellulose, og veden blir rødbrun der den spiser.

Svovelkjuka lager insekthjem i eiketrær

Men svovelkjuka gjør mye mer. Den lager hjem for et stort antall insekter. Inne i eiker er svovelkjukas mumsing med på å danne hulrom. Hulrom, som over tid fylles opp av vedmuld bestående av nedbrutt ved, sopp og insekter gjerne ispedd rester fra fuglereir. I

denne vedmulden finner vi et stort antall sære biller. Som den vakre eikegullbassen, eikeblodsmelleren eller kamskyggebillen, *Prionychus ater*.

For å ta vare på arter som er avhengig av disse gamle trærne har hule eiker status som «utvalgt naturtype» i Norge. Og det er ikke få arter det er snakk om. Faktisk antar vi at så mange som 1500 arter er knyttet til hule eiker i Norge.

Svovelkjuka spises av insekter

Men tilbake til den oransjegule soppen ved vannet. Den danner sporer som kan blåse av gårde med vinden, eller kanskje bli fraktet med insekter til nye trær. Men i selve kjuka lever det også insekter. En av de mest iøynefallende er boreskyggebilla, *Diaperis boleti*. De voksne billene kan sees på kjukene om våren når de legger egg. Larvene vokser opp inne i kjuka. Svovelkjuker spises også av mennesker i flere land, derav navnet «chicken of the woods». Men ved Østensjøvannet bør vi la den stå i fred, til glede for turgåere og sultne insekter.

Boreskyggebilla, *Diaperis boleti*, legger egg i svovelkjuke. Foto: Tone Birkemoe. 05.06.2017.

Svovelkjuke, *Laetiporus sulphureus*, på en død løvtrestamme rett ved turveien på vestsiden av Østensjøvannet. Det vi ser er «blomsten» eller fruktlegetet til soppen. Resten av soppen består av sopptråder i kjernen til det døde treet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 01.08.2018.

På sporet etter Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus – eiere av Østensjø gård på 1600 og 1700-tallet

I gravkjelleren på Norderhov kirke står det to kister som det i 300 år har vært knyttet særlig interesse til, ikke bare på Ringerike, men også på landsbasis. De gravlagte hadde i sin tid også vært eiere av Østensjø gård. I 2002 ble det gjennomført en antropologisk-vitenskapelig undersøkelse ledet av Per Holck, professor i anatomi, av de to mumifiserte skikkelsene for om mulig å bestemme identiteten. Ved 300 års markeringen av slaget ved Norderhov kirke i 2016 ble det åpnet en utstilling på Ringerike museum.

Tekst og Foto Leif-Dan Birkemoe

Norderhov kirke er en korskirke fra 1170.

Rommet er kalt «Svenskestua». Det var her Anna Colbjørnsdatter serverte de svenske offiserene. Fikk de mat og drikke i overflod, ville de kanskje skåne det gjestfrie hus.

Besøk på slutten av 1940-tallet

Helt frem til begynnelsen av 1950-tallet var kistene utstyrt med glasslokk og offentlig tilgjengelig. Fra et besøk med mine foreldre på slutten av 1940-tallet, som 10-11 åring, kan jeg godt huske det som ble sagt å være de mumifiserte skikkelsene til sogneprest Jonas Ramus (1649-1718) og hans hustru Anna Colbjørnsdatter (ca. 1665-1736) der de lå med brunt lerretsaktig ansikt og foldede hender. Trangt var det å komme ned trappen under kirkegulvet der en lampe lyste opp gravkammeret. Litt skummelt, men samtidig spennende og uvanlig at to flere hundre år gamle mennesker kunne beskues. Spesielt Anna Colbjørnsdatter er i tradisjonen nevnt som «heltinne» fra en tid

da Sverige var fienden under Den store nordiske krig 1709-1720. At hun og hennes slekt hadde vært eiere av Østensjø gård skulle det gå mange år før jeg ble kjent med.

Slaget på Norderhov i 1716

Begge personene har blitt mye omtalt i det rike tradisjonsstoffet som knytter seg til slaget som fant sted natten til 29. mars 1716 under Karl XIIIs felttog mot Christiania og Akershus festning da en avdeling svenske soldater slo leir rundt Norderhov prestegård i forbindelse med et forsøk på å angripe Gjellebekk skanse.

I forbindelse med 300 års markeringen for slaget på Norderhov prestegård ble det på Ringerike museum i 2016 åpnet en egen

utstilling om Karl XIIIs felttog. Heftet *Slaget på Norderhov 1716 – Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus*, ble utgitt med omtale av felttoget og hendelsene på Norderhov spesielt. Om det virkelig er Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter som ligger i gravkammeret har det gjennom mange år vært spekulert på, ikke minst som følge av skiftende eierskap til kirken og hvem som ble satt inn i kirkekrypten for senere å bli gravlagt ute på kirkegården. I 2002 ble det iverksatt en antropologisk-vitenskapelig undersøkelse av de to skikkelsene for om mulig å fremskaffe sikker identitet, ledet av Per Holck, professor i anatomi, som også er heftets forfatter. Ved 300 års markeringen for slaget på Norderhov ble undersøkelsen av identiteten igjen tatt frem.

Heltinnen

Selve hendelsen som gjorde Anna Colbjørnsdatter kjent for ettertiden kan kort oppsummeres slik da svenskene slo leir for natten på Norderhov prestegård og faren for nedbrenning av husene var en stor trussel:

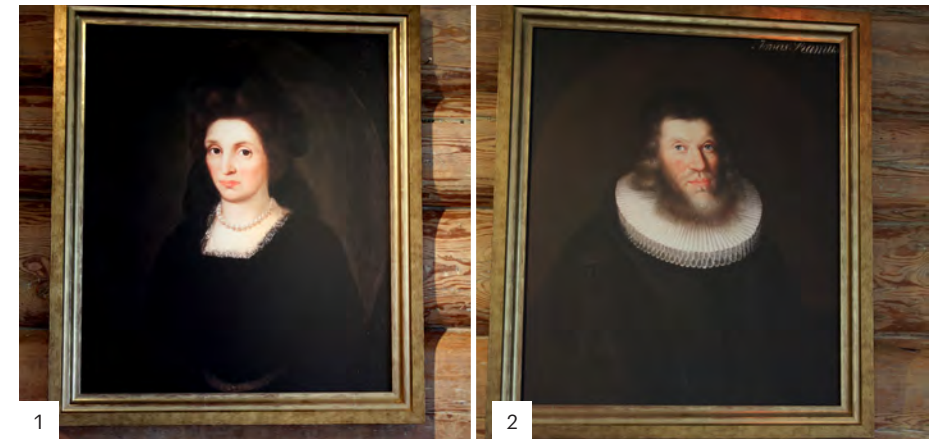
Den 50-årige Anna Colbjørnsdatter tok saken i sin egen hånd. Svenskene ble tatt vel imot. Fikk de mat og drikke i overflod, ville de kanskje skåne det gjestfrie hus. I den krisesituasjon som hun befant seg i, var det ingen annen fornuftig løsning. All slags mat ble laget og øl og brennevin hentet frem. Inne i prestegårdens storstue, som siden er blitt kalt «Svenskestua», ble det dekket et herlig bord for offiserene. Gode og mette kunne de trette dragonene legge seg til å sove. Men utpå natten stormet en norsk hæravdeling overraskende inn på prestegården. Striden raste frem til dag gry. Da var slaget tapt for svenskene. Karl XIIIs første forsøk på å falle Gjellebekk skanse i ryggen var totalt mislykket.

Fra Green til Ramus

Jonas Ramus kom fra en presteslekt med slektsnavnet Green. Prester den gang kunne gjerne latinisere sine navn, og slik ble det at «gren» ble oversatt til det latinske «ramus». Det var Daniel, far til Jonas, som tok i bruk den latinske varianten. Det passet jo bra at presteyrket i familien fortsatte. Kort før sin teologiske eksamen i København ble Jonas beskikket til kapellan hos sognepresten i Sørumsund på Romerike, den 18. november 1681. Sogneprest Colbjørn Torstensson var født på gården Arneberg i Hof i Solør i 1628, hvor hans far var lensmann. Colbjørn, heter det, trivdes med å bruke musklene når det trengtes. Han likte dessuten å eie jord og nøyde seg ikke med den avkastning som prestegården ga, men la under seg flere gårdsbruk, som ga han ekstrainntekt. Også hans brødre hadde solid økonomi, de drev som trelasthandlere og sagbrukseiere i Christiania.

Forfatterskapet til Jonas Ramus

Kort etter ansettelsen som kapellan i Sørumsund giftet Jonas Ramus seg 32 år gammel med husets unge frøken, Anna Colbjørnsdatter Arneberg. Bryllupet sto den 8. februar 1682. Hun kan da neppe ha vært mer enn 15 år gammel, for alle hennes fem barn ble født før hun fylte 20 år. Vi kjenner lite til detaljer omkring dette ekteskapet, men de to har åpenbart vært svært forskjellige, ikke bare i alder, men også menneskelig sett. Hun jordnær, han opptatt av boklige sysler. Han utga religiøse skrifter, der særlig ett skrift må ha blitt særlig populært og utkom i bortimot 20 opplag, både i Norge og Sverige, sist i 1888.

1) Anna Colbjørnsdatter (ca. 1665-1736), portrettmaleri fra 1701, malt da hun var 34 år, viser en vakker og mørkhåret kvinne med regelmessige trekk og med et blikk som synes å granske tilskueren. Håret er høyt satt opp etter barokkens mote. Og hun bærer et perlekjede over en utringet kjole. (Bildetekst fra utstillingen). 2) Jonas Ramus (1649-1718), portrettmaleri fra 1701.

«Hans historiske forfatterskap var omfattende, selv om han nok ble kritisert av fagfolkene i København for flere av sine bøker. Men Jonas Ramus var en lærd mann. I 1698 hadde han tatt magistergraden ved universitetet i København. Først etter hans død utkom «Norriges Kongers Historie» (utg. 1719) som førte kongerekken frem til unionstiden, og i 1735 utkom «Norriges Beskrivelse». Tross kritikken må vi i dag huske at Jonas Ramus var den eneste i Norge som på den tid søkte å anskueliggjøre landets eldre kulturhistorie, fremme nasjonalfølelsen og å fremstille norgeshistorien fra begynnelsen og til sin egen samtid», forteller Per Holck.

Jonas Ramus hadde lenge vært sykkelig, uten at vi med sikkerhet vet hva årsaken var – noen kilder antyder at han led av revmatisme - og det nevnes at han under trefnin-

gen på prestegården var sengeliggende. Om det er riktig, har han i det minste vært i stand til samtidig å føre kirkeboken – selv for søndagen 29. mars 1716. Tradisjonen sier imidlertid at han skrekkslagen søkte tilflukt i kjelleren mens dette sto på, slik som den danske dikteren Adam Oehlenschläger (1779-1850) nevner i diktsyklusen «Norgesreisen» etter et besøk på Ringerike i 1833:

...«Han frygtsom var; i sin geistlige Stand
Men hun var Mand
Og dyktig Qvinde forresten

...«Da Svensken kom, han i Kjældren Krøb;
Men Blodet løb
Med Kraft i det qvindlige Hierte...»

1) Norsk dragon i rød uniform, utstilt på museet. 2) Svenske karolinere i blå og gul uniform, utstilt på museet.

1) På nordveggen i våpenhuset i Norderhov kirke henger det en gravplate til minne om Ramus-slekten. 2) I prestegårdens hage står et gedigent monument over Anna Colbjørnsdatter 1716, etter slaget på Norderhov. 3) Svenskene fikk rikelig med mat og drikke under oppholdet på prestegården 29. mars 1716. Plakat fra utstillingen på Ringerike museum.

Uansett må hendelsen ha gått sterkt inn på ham og gitt ham sjokk som han vel aldri kom over. Alt året etter tok han avskjed som sogneprest og han døde i 1718, 68 år gammel. I en tingprotokoll i Riksarkivet får vi vite at han hadde dårlig «Førlighet og Ihukommelse» i ett års tid før sin død.

Jordnær, sterk og samlende

Mens Jonas Ramus tilsynelatende var mest opptatt av bøkene i sitt studerkammer, får vi inntrykk av fru Anna som en jordnær, sterk og samlende personlighet som holdt husets økonomi i sine tøyler. «Hennes portrett fra 1701 i Norderhov kirke – malt da hun var ca. 34 år gammel – viser en vakker, mørkhåret kvinne i moden alder, med regelmessige, nesten «moderne» trekk og et blikk som synes å granske tilskueren. Håret er høyt oppsatt etter barokkens mote. Hun har et perlekjede over en utringet kjole og holder en blomstervast i sin slanke hånd» (Sitat fra utstillingen).

Østensjø gård i nær 70 år

Ekteparet hadde som nevnt fem barn. Moren overlevde dem alle. Mye er fortalt om barna, men vi skal her nøye oss med å nevne Daniel (1684-1727). Moren satt i uskiftet bo etter ektemannen som døde i 1718 og solgte Østensjø gård til sin bror Jacob Colbjørnsen. Alt to år senere i 1720 solgte Jacob Colbjørnsen gården til Annas sønn Daniel. Ved hans død i 1727 ble gården ved arv overført til

moren, som igjen solgte den til brukeren Hågen Jenssøn i 1730. Da hadde Arnebergslekten eid Østensjø gård i nær 70 år (1663-1730).

Formuende dame

Anna ble en formuende dame på sine eldre dager. Hun eide alle sognets fire kirker: Norderhov, Haug, Lunner og Viken, som Daniel hadde kjøpt på auksjon ved kong Frederik IVs salg av det norske kirkegodset i 1722. En rekke gårder eide hun også, bl.a. Gudsgården, hvor hun kom til å bo som gammel presteenke. Det fortelles at hun lånte ut penger til bygdens bønder, men brukte også penger til veldedige formål. «Hospitalet udi Christiania», dvs. Oslo hospital i Gamlebyen, som jo tilhørte Aker, altså i samme herred som Østensjø gård, fikk 300 riksdaler til de fattige ved hospitalet, ifølge hennes testamente.

Hovedarving ble datterdatteren, Anna Larsdatter, som på 19-årsdagen arvet 20 – 30 tusen riksdaler, dvs. et tosifret millionbeløp i vår tids penger.

Antropologisk-vitenskapelig undersøkelse

I 1881-82 ble 10-12 kister flyttet. To kister lot man imidlertid bli stående igjen: det man mente var kistene etter presten Jonas Ramus og Anna Colbjørnsdatter, som hadde en spesiell plass i Ringeriksbefolkningens

bevissthet og historiefølelse. Rapporten fra undersøkelsene av de to mumifiserte skikkelsene er meget omfattende og forteller en del om helsetilstanden på dødstidspunktet, men også litt om deres plager i livet.

Glasslokkene ble fjernet først i 1956 og erstattet med vanlige lokk av tre, i samme stil og farge som kistene ellers.

I 1986 ble de to kistene under Norderhov kirke åpnet for en undersøkelse av skikkelsenes tenner og røntgenopptak ble gjort. Undersøkelsene viste at Anna Colbjørnsdatter må ha vært nærmest tannløs da hun døde, men Jonas Ramus har hatt sterkt slitte og kariøse tenner. Begge to må ha hatt betydelige og langvarige problemer med tannhelsen. Muligens kan det skyldes at overklassen fra slutten av 1600-tallet begynte å innføre sukker til Norge, og på den måten kom til å få dårligere tenner enn allmuebefolkningen mange ganger.

Rimelig sannsynlighet

Ingen av dem har vært balsamert, men naturlig tørket i insektfrie omgivelser.

En absolutt sikker identifisering kunne man ha fått ved hjelp av DNA-analyse. Men Anna Colbjørnsdatters maternelle linje opphører ved midten av 1900-tallet etter 8 generasjoner. Likevel er det så mange trekk ved de to i gravkjelleren at man med rimelig sannsynlighet kan si at det er levningene etter Jonas Ramus og Anna Colbjørnsen-

datter. Sammenligninger med portrettmaleriene fra 1701, som er meget nøyaktig utført, er også funnet å stemme overens. Begynnende øyetumor er et sterkt bevis på at bildet ikke er kunstfeil på maleriet. Anna Colbjørnsdatters portrett ble laget 35 år før hun døde. Ved direkte måling av ansiktsproporsjonene, både på maleriet og liket er det i noen grad overensstemmelse.

Helt sikker kan man derfor ikke være. Det var disse levningene jeg fikk se på det litt skumle besøket i krypten for rundt 70 år siden. Intet kjente jeg den gang til om ekteparets forbindelse til Østensjø gård.

Forfatter og lektor Berit Sagen Ramsfjell (født 1927) har skrevet to romaner om Anna Colbjørnsdatter. *Fru Anna Ramus* i 1988 og *Stengt inne* i 1990. Her får vi et møte med den levende fru Anna Ramus.

Kilder fra Ringerike museum:

Trefninger på Hadeland og Ringerike under Den store nordiske krig 1709-1720 av Richard Richardsen. Udatert hefte fra Ringerike museum.

Slaget på Norderhov i 1716. Anna Colbjørnsdatter og Jonas Ramus. Særtrykk fra Heftet Ringerike 2003. Forfatter: Per Holck.

Heftet Ringerike 2016: *Tre lokale krigshelter fra 1716* av Gudmund Bakke, side 8, *Oppsnappede svenske breve – fra soldater på norsk jord i 1716* av Sten Høyendahl, side 34, og «*Låten svenskadn let då dei kom te Norderhov*» av Olav Norheim, side 68.

Heftet Ringerike 2017: *Er det Anna som ligger i krypten?* Av Frank Tverran, side 22.

Besøk på Ringerike museum 13. juli 2016 ved 300-års markeringen for slaget på Norderhov prestegård 29. mars 1716 under Karl XIs felttog mot Christiania og Akershus festning.

Se også om Østensjø gårds historie på ØVVs hjemmesider: ostensjovannet.no.

Plattinger ved vannet

Bymiljøetaten har lenge planlagt etablering av ikke mindre enn fem plattinger, bl.a. ved Bølerbekkens utløp.

Amund Kveim

En av plattingene, den ved Bølerbekkens utløp, vil ha to høydenivåer, og på den måten forhåpentlig være godt egnet også for fotografer og fugletittere. Illustrasjon Bymiljøetaten.

forhåpentlig være godt egnet også for fotografer og fugletittere. Det har tatt lang tid å planlegge disse tiltakene og det har vært flere utfordringer. Grunnen de skal stå på er lite fast, og den lave plasseringen i forhold til normalvannstand fører til utfordringer ved flom. Plasseringen gjør også at anleggs-

arbeidet ikke kan gjennomføres i hekkesesongen.

Vi håper plattingene vil fremstå som en lenge etterspurt oppgradering av utsiktspunktene og bli til glede for mange. Det er kommunens entreprenør NCC som vil stå for gjennomføringen.

Mitt Østensjøvann

Oppvekst på Østensjø gård

Roy Holt er ansatt på Bogstad gård. Han kommer årlig med sauene som beiter på Bekkasinmyra. Overraskelsen var stor da han fortalte at han hadde vokst opp på Østensjø gård. I tillegg til jobben driver han sitt eget småbruk i Sørkedalen.

Roy Holt i samtale med Finn A. Gulbrandsen

Håkon Smith drev gården

Roy ble født i 1957. Året etter flyttet familien Holt inn i den søndre leiligheten i drengestua på Søndre Østensjø gård. Håkon Smith, som i praksis drev gården, bodde i våningshuset på Søndre. Oppveksten på Østensjø gård ble et eventyr, forteller Roy.

«Lurer du på hvem Håkon Smith var», spør Roy. «Det krever en lengre forklaring. Haakon Tveter giftet seg i 1872 med Agnes Rotnes. De fikk seks døtre sammen, Borghild, Haldis, Agnes, Dagny, Valborg og Aagot. I 1903 giftet Agnes seg med Simon Smith som var både offiser og bergingeniør. På grunn av Simons yrke flyttet de mye rundt i Norge. Dagny døde bare 22 år gammel. De andre døtrene ble boende ugifte på Østensjø gård.

Agnes og Simon Smith fikk fem barn, Dagny, Håkon, Ditlef og Agnes ble født med omtrent to års mellomrom. Den yngste, Anne Margrethe kom i 1920. Sønnen til Agnes og Simon Smith var altså Håkon Smith.

Valborg og Aagot har fått veier på Østensjø oppkalt etter seg».

Lek på låven

Roy forteller: «Sommerstid ble det mye lek på låven. På høsten hjalp vi til med høsting av bær i hagene. Det var jo hage både på Nordre og Søndre Østensjø.

Godt samhold

Aagot Tveter bodde på «nordigarden». Vi barna kalte henne for tante Aagot. Mor arbeidet som hushjelp for henne. Det ble et godt samhold på Østensjø gård. Hver helg inviterte tante Aagot til bondebridge der jeg deltok sammen med mor og Håkon.

Sistnevnte var svært ivrig i spillet, men mislikte å tape.

«Tante fikk også fjernsyn veldig tidlig. Vi ble ofte invitert til barne-TV.»

Roy poengterer at Aagot var en av Haakon Tveters seks døtre.

«Håkon drev jorda, og han tok villig med oss småtasser på høyonna. Hesten til Håkon var med, og han benyttet også traktoren sin i dette arbeidet, en Massey Ferguson. Vi hesjet, jobbet og koste oss. Kjempegøy.

Under høyonna ett år hendte det noe svært trist. Hesten til Håkon døde under transport av høy til låven. En hendelse som jeg husker for alltid.

Kornproduksjon

Håkon benyttet traktoren til pøying og potetdyrking. Selvsagt fikk vi barna fikk være med. Noe kornproduksjon var det også. Jeg husker korntreskeren gikk på jordene. Kornet ble lagt i sekker som ble oppbevart på stabburet. Etter hvert ble jordene leid bort til ren kornproduksjon. Dette skjedde før vi flyttet fra Østensjø senere på 70-tallet.

Hoppbakke

I den gamle, gule låven hadde Smith høner. Det var alltid artig å besøke «hønsehuset».

På høyloftet i låven hoppet vi ofte i høyet. Var det rart vi trivdes på Østensjø gård?

I Lundbakken ved den store steinen hadde vi hoppbakke. Vassenga var sletta. Her holdt vi på hver eneste vinter. Jordene ellers ble benyttet til langrenn. Ikke det minste rart at vi ble kjempegode på ski!

Taksering av fugl

Nils Gullestad og Ragnhild Smith flyttet inn på gården på begynnelsen av 70-tallet. Nils var biolog og veldig interessert i fugler. Han takserte hettemåker, sivhøner og sothøner ved Østensjøvannet. Det var jeg så heldig å få være med på. Nils dro også til Svalbard for å studere fugler, og jeg ble invitert med i to somre. En opplevelse for livet. Nils jobbet også med prosjekter med hvitkinngås.

Hestehold

Ragnhild skaffet seg tidlig hest. Jeg bidro med stell av hesten, og etterhvert fikk jeg lov å ri den på mange turer i skogen. Dette vekket min interesse for hest, og i dag har jeg min egen hjemme i Sørkedalen.

Bekkasinmyra

St. Hansaften var en stor festdag. Beboerne på Østensjø gård feiret kvelden med et stort bål nede ved vannet. Jeg husker godt beliggenheten sør på Bekkasinmyra der sauene beiter i dag.

Kanalene i søndre del av vannet, ble gravd på midten av 60-tallet. Hensikten var å skaffe fuglene sikre hekkeplasser da turveiene ble anlagt ganske nær vannflaten.

Bogstad gård

Jeg minnes oppveksten på Østensjø gård med takknemlighet. Den har avgjort betydning mye for meg da jeg faktisk har valgt et yrke på Bogstad gård nærmest i tråd med mine opplevelser i barndommen.»

Vi takker Roy for samtalen, takknemlig for at han har delt minner fra oppveksten på Østensjø gård med oss.

- 1). Drengestua på Søndre Østensjø der familien Holt bodde i søndre del, til venstre. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 2). Harestuen i «nordigarden» der Roy fikk se barne-TV. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040069.
- 3). Aagot Tveter bildet er tatt 1970-1975. Mor til Roy var hushjelp for «tante Aagot» som barna kalte henne. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040075.
- 4). Haakon Smith er i ferd med å sette opp hesjestaur som ble fraktet med hest og kjerre. I bakgrunnen Østensjøveien som ble lagt om i 1956. Nå heter veien Valborgs vei. Bildet er tatt ca. 1950. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20140028.
- 5). Aagot Tveter og Haakon Smith spiller kort, trolig bondebridge, ca. 1960. Roy forteller at han også fikk delta. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20030136
- 6). Søndre og Nordre Østensjø samlet på ett bilde. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 23.04.2019.
- 7). Roy blant sauene sine på Bekkasinmyra sommeren 2020. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 16.05.2020.

Rødrev

– det allsidige rovdyret

Når du ser en rødrev ved Østensjøvannet, så ser du på en av de mest allsidige og tilpasningsdyktige pattedyrene vi kjenner til på den nordlige halvkule. I tillegg har mennesket innført arten til nye områder i verden, som f.eks. Australia. Der har arten vokst tilsvarende raskt og ytterligere utvidet sin globale utbredelse.

Tekst og foto Audun Brekke Skrindo

Selv om mange kanskje liker å kalle Østensjøvannet vår nærmeste villmark, så kommer vi ikke unna at dette er et sterkt menneskepåvirket landskap. Det er her rødreven har klart å finne sin nisje. I evnen til å leve i sameksistens og tett på mennesker, finner vi nøkkelen til rødrevens enorme suksess.

Alteter

I tillegg er det en fordel å være matgeneralist eller det vi kaller alteter. Det hjelper åpenbart godt til å være i stand til å huske posisjonen til åtsler, være i stand til å saumfare et landskap på jakt etter bytte eller utnytte nesten alle tenkelige matkilder som menneskene etterlater seg. Rødreven klarer seg svært godt i byer. Hi finner den bare det er mulig å grave ut en enkel hule i sand eller jord. Rødreven bor i flere av hagene i byen og gjerne i litt bortgjemte skogholt i ytterkanten av bebyggelsen i Oslo.

Hele Norge

Rødreven var gjennom en svært dramatisk utvikling på slutten av 1970-tallet. Jaktstatistikken viste at der det tidligere var skutt over 60 000 rev på et år, så sank dette tallet til rett i overkant av 12 000 helt i starten av 1990-tallet. Årsaken til dette var at bestanden var utsatt for et enormt angrep av skabb. Når bestanden av rødrev tok seg opp igjen, er det mye som tyder på at rødrever i Nord-Europa kanskje har oppnådd immunitet overfor skabb. I dag har rødreven en utbredelse som dekker tilnærmet hele Norge. Forskerne mener at vi kan ha så mange som 100 000 rødrev i Norge i dag.

God næringskilde

En fascinerende historie fra Oslo sentrum i 2020 som viser tilpasningsevnen, er en selvopplevd historie fra Akershus festning. Det er mange måker som slår seg ned på

En vånd er fanget på Abildsøfeltet, våren 2010.

takene i Oslo sentrum fordi det mangler hekkplasser ellers i indre Oslofjord. De måkene som ikke klarer å karre til seg reirplass på takene må ofte ta til takke med enda mer utsatte reirplasser på bakken.

I Glacisgata var det fiskemåker som åpenbart ble utsatt for reirplyndring flere ganger tidlig på våren. Etter å ha snakket med vaktpersonale i området og sett på en video fra overvåkningskameraer, viste det seg at det var en rødrev som var synderen. Den hadde lært seg å patruljere sentrumsgatene med jevne mellomrom. På sin vei fant den da par med fiskemåker som hadde lagt egg på nytt etter forrige raid. På den måten hadde rødreven funnet seg en stabil og god næringskilde. Det faktum at gatene var mer tomme på ettermiddag, kveld og natt på grunn av covid-19 i Oslo, gjorde det

også enklere for rødreven å komme seg uforstyrret rundt i sentrum.

Dette er ikke noe nytt, men likevel viktig å ha med seg når man skal vurdere arters behov, utbredelse og tiltak innen naturforvaltning.

Raid i hettemåkekolonien

Det hadde vært fordelaktig å få til den samme overvåkning når det gjelder balanseforholdene mellom rødrev og de hekkende fuglene på Østensjøvannet i Oslo. De flotte nye hekkelokalitene for hettemåke, som er etablert ved at vegetasjonen på øyene i Østensjøvannet er snauet helt ned, har vært en suksess i flere sesonger nå. Men så har denne økningen i for eksempel hettemåkesbestanden stupt de siste to sesongene. Dette er det flere som mener at

Rødrevmor slapper av på det nordre jordet til Østensjø gård med sine 4 små.

skyldes rødrev som har lært seg å gjøre raid i hettemåkekolonien. Et bevis for dette hadde vært nyttig for forvaltningen av området videre.

Katter og hunder

Det er både katter og hunder i store tall ved Østensjøvannet. En studie av rødrev i urbane strøk i Australia viste at rødreven godtok mye mer overlapp i utbredelse med katter enn med hunder. Siden hundene ved Østensjøvannet som regel er i bånd, og definitivt ikke er ute på jakt på natten, så vil ikke den hyppige forekomsten av katter påvirke forekomsten av rødrev nevneverdig.

Vånd

Det byttedyret som vi lettere kan verifisere at rødreven tar er vånd. Dersom man ser rødreven jaktende på morgenkvisten, vil det være en god mulighet for å se reven ta denne smågnageren. Det hender også at du ser reven på vei hjem til hiet med fangsten i kjeften allerede.

Rødrev krysser isen på Østensjøvannet, april 2009.

Alna vitae – produsert av Arcus

I artikkelen Brenneriloven 1816-1845 – «Gårdsbrennevin fra Alna gjenoppstår etter 200 år» i Sothøna nr. 59, side 30, er det skrevet feil produsent på akevitten Alna vitae.

Leif-Dan Birkemoe

Akevitten er produsert av Arcus og ikke Oslo Håndverkdestilleri på Bryn. Alna vitae produseres ikke lenger. Ingressen skal da være følgende:

Even B. Stenersen startet brennevinsproduksjon på Tveten gård i 1816. Onsdag 2. november 2016 ble 200-årsjubileet markert med en helt ny akevitt fremstilt av destillatør Halvor Heuch fra Arcus: Alna vitae. Ved å gjenskape Stenersens gårdsbrennevin gjennom Alna vitae, ønsket Arcus å trekke frem en 200 år gammel industrihistorie. Til denne historien kan vi også ta med gårdene Østensjø og Abildsø, for det var ikke bare Stenersen som utnyttet mulighetene, selv om han var den største i Christiania.

Industrihistorie

Oslo Håndverkdestilleri på Bryn ble etablert i januar 2015 og fulgte godt opp industrihistorien om at det var 200 år siden Even Stenersen startet brennevinsproduksjon på Tveten gård. I 2005 ble produksjonsmonopolet opphevet og en rekke destillerier etablert. Det finnes i dag et stort antall akevittmerker og sortimentet til Vinmonopolet teller nærmere 300 sorter. De aller fleste er norske. At Arcus lanserte Alna vitae kan vi takke destillatør Halvor Heuch hos Arcus for. Han kombinerte historie-

kunnskaper med stor interesse for å koble mat og akevitt sammen i sitt virke i Arcus. Dessverre produseres ikke merket Alna vitae lenger.

Takk til en observant leser som gjorde oppmerksom på vår sammenblanding.

Laserskanningskart

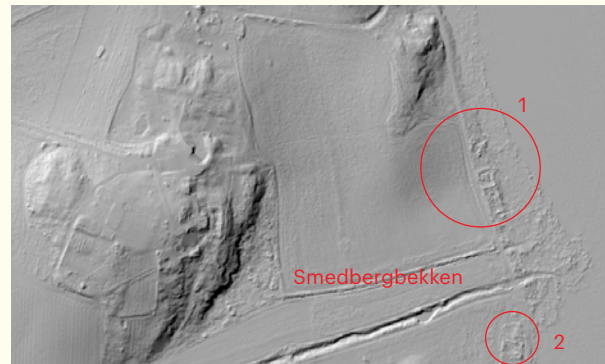
Etter at artikkelen om gårdsbrennevin ble skrevet har vi også saumfart området rundt brenneriruinen ved hjelp av et høydedatakart til Statens kartverk (kan lastes ned fra hoydata.no). Dette er et laserskanningskart som har tatt bort vegetasjonen slik at strukturer i grunnen kommer frem.

På laserkartet ser vi brenneriruinen med to rom nord for Smedbergebekken, men vi ser også en struktur sør for bekken. Denne strukturen er ikke observert tidligere og heller ikke undersøkt. Dokumenter fra brenneritiden forteller at det var to brennerier på Abilds gård, et nytt destilleri som overtok for et gammelt. En hypotese er at det kan være tuftene etter det første brenneriet vi ser på kartet.

En utvidet og oppdatert artikkel om temaet kan leses i medlemsbladet til Østensjø historielag Rundt vannet nr. 18, 2020.

Se også artikkel på side 51 Brenneriruinen på Abildsø gård – hva kan den fortelle?

Bildeteksten: Vi ser brenneriruinen to rom nord for Smedbergebekken, merket 1 og en struktur sør for bekken merket 2. Arealet på ruinen med to rom er ca. 550 m² grunnflate (beregnet av Frode Ciljan Jakobsen etter strukturen fra hoydedata.no).

Hallvard-kumlokk i Miljøparken:

Sankt Hallvard i Oslos kommunevåpen kan feire 1000 år

Første Hallvard-kumlokk ble lagt ned på Karl Johansgate i 2004. Ordføreren sto for den offisielle åpning. Oslos kumlokk skiftes ut i stort omfang og har også nådd Miljøparken.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Børre Ulrichsen moderniserte byens merke til 300-årsjubileet for Christiania i 1924. Armene vises sterke, og på hodet under glorien bærer Hallvard noe som kan tolkes som en hjelm. Løvehodene på tronestolen brøler. Den nakne kvinnen er lang og slank, med hår helt ned til midjen. I randskriften står Oslos devise *Unanimitet et constanter* og over det hele kronens motivet med en femtakket murkrone. Fem takker eller tårn symboliserer hovedstad. (Tolkningen er utdrag fra boka Sankt Hallvard – helgen og symbol, side 200-201).

Hallvard er inntegnet i kumlokkets sentrum omkranset av stjernehimmel av kors. Hallvard holder sine attributter i hendene, de tre pilene han ble drept med i venstre hånd og kvernsteinen drapsmennene bandt ham til for å senke liket i Drammensfjorden.

Sankt Hallvard-legenden

Hallvard Vebjørnsson ble født på Huseby i Lier ca. 1020. Hans mor Thorny var kusine av Olav Haraldsson, Norges konge og senere nasjonalhelgen, Sankt Olav. Hallvard ble betegnet som en god og mild ung mann. På Huseby gård er det tre gravhauger. I folketradisjonen er den nordre haugen blitt kalt Hallvardshaugen. Dette knytter forbindelse til legenden om Sankt Hallvard. Hallvard var odelsgutt på Huseby, og han ble drept med pilskudd ca. 1043 da han forsøkte å hjelpe en kvinne som urettmessig ble beskyldt for tyveri. Gjerningsmennene bandt en stein til Hallvards legeme og senket det i Drammensfjorden. Men etter en tid fløt liket og steinen opp, og undere begynte å skje. Der liket fløt i land, sprang det ut en kilde: Sankt Hallvards brønn.

Omkring 1125 ble Hallvard erklært hellig. Hans legeme ble ført til Hallvardskirken i Oslo og hans skrin ble plassert ved alteret. Sankt Hallvard ble Oslos skytshelgen. I byvåpenet er Hallvards attributter en møllestein og tre piler. Hans antatte dødsdag er 15. mai 1043. Denne dagen er kalt Hallvardsok eller Hallvardsmesse og er avmerket på primstaven med en møllestein. Sankt Hallvards dag markeres årlig 15. mai i Oslo Ladegård med foreningen Middelalder-Oslo som medarrangør.

«Gangvaktspisen» som utdeles av Middelalder-Oslo, ble for 2020 tildelt Ole Rikard Høisæther, som fikk prisen for sin mangeårige innsats for Oslos historie. Høisæther er leder av Oslo Byes Vel, og har utgitt boken om Sankt Hallvard i 2020.

Byens flytting

Oslos segl fra middelalderen ble med etter byens flytting i 1624. Det var på den tiden at et motto som randinnskrift «*Unanimitet et constanter*» – enig og standhaftig – kom på plass. Men det var først på 1800-tallet at Sankt Hallvard igjen kom fram i lyset. Den unge nasjonen Norge ville se tilbake på middelalderens storhetstid. Vi trengte et symbol og man valgte Sankt Hallvard. Det har vært feiltolkninger av Hallvard-legenden slik at Hallvard ble til en kvinneskikkelse. Først i 1924 kom den autoriserte utformingen av Børre Ulrichsens man bruker i dag. Det er denne versjonen vi finner rundt Østensjøvannet på plakattoppslag, ofte i kombinasjon med logoen til Østensjøvannets Venner.

Enklere logo

I juni 2018 ville kommunen utvikle og ta i bruk en logo med et enklere grafisk uttrykk til bruk i kommunikasjonsammenheng, slik som i digitale media, skilting på biler, plakater, annonser mv. Dette utløste sterke reaksjoner, men den nye logoen ble 27. mars 2019 vedtatt i Bystyret. Byvåpenet skulle brukes ved mer formelle sammenhenger. De to merkene lever derfor side om side.

Hallvard-kumlokket

Det er litt underlig at man i hovedstaden går og trækker på helgenen hele tiden, skriver Ole Rikard Høisæther i boka *Sankt Hallvard, helgen og symbol*. Folk i Oslo møter oftest Sankt Hallvard i sin daglige ferd gjennom hans bilde på de mange kumlokkene omkring i byen. Det er arkitekturprofessor

Thomas This-Evensen som har utformet dekoren. 1924-Hallvard er inntegnet i kumlokkets sentrum omkranset av stjernehimmel av kors. Det første lokket ble lagt ned i Karl Johansgate i forbindelse med Hovedstadsaksjonen i 2004. Ordfører Per Ditlev-Simonsen plasserte offisielt det første lokket, godt assistert av flere hjelpere og omkranset av ansatte ved Vann- og avløpsetaten. Et trompetstøt markerte at Sankt Hallvard hadde fått ny utbredelse, minnes det i boka om Sankt Hallvard. Av i alt ca. 80 000 kumlokk er det

mellom 30 og 40 000 kumlokk med bilde av Hallvard. Aftenposten forteller i 2005 at kumlokket med Hallvard, sammen med kumlokk fra fire andre norske byer, er representert på kumlokkmuseet *Museo delle Ghise* i Milano.

Våren 2020 fikk Østensjøområdet miljøpark sitt Hallvard-kumlokk i «Fjøsli», dvs. i skråningen fra Merkantilbanen opp til Bakkehavn. Ingen behøver å trække på Hallvard som ligger litt hevet opp i terrenget. Lokket er produsert av Ulefoss Jernverk AS. Det var, så langt vi vet, ingen festivitas da lokket kom på plass.

Bildet viser Hallvards kilde, en møllestein og Hallvardshaugen på Huseby gård i Lier slik det så ut ved et besøk i 2003. I middelalderen lå strandlinjen omtrent ved brønnen.

Byseglet i kumlokk signaliserer at vann- og avløpssystemet er et fellesansvar

Det er en eldgammel tradisjon i europeiske hovedsteder å ha byseglet i kumlokkene. Storbyer som Roma har det, norske småbyer som Larvik også. Gjennom byseglet skal lokkene signalisere at vann- og avløpssystemet er et fellesansvar. Til nå har det eksistert minst ti forskjellige typer lokk i Oslo. Det har sett ut som rene reklamer for produsentene. Nå skal kumlokkene fremstå som meningsfylte smykker, bedyrer arkitekturprofessor Thomas This-Evensen som har utformet dekoren. Kilde: Aftenposten 10. november 2004.

Sankt Hallvard forsvant ut av den kirkelige ikonografien med reformasjonen, men fikk nytt liv, nå i en ny logoversjon i bruk på bred kommunal basis. Helgenen er et profant symbol, her på en av VAVs biler på oppdrag ved Bølerbekken med den nye kommunelogoen fra 2019. Foto: 11.11.2020.

Kumlokket i «Fjøsli», godt synlig i skråningen over Merkantiltfeltet opp mot Bakkehavn. Ulefoss Jernverk AS har produsert lokket. Foto: 29. mai 2020.

Kilder:

- Aftenposten 30.1.2005: Lokk på museum.
- Aftenposten 10. november 2004
- Skilt på Huseby gård 2003.
- Lokalhistoriewiki.no
- Sankt Hallvard. Helgen og symbol. Ole Rikard Høisæther, Orfeus Publishing AS 2020.
- Oslo kommune.no

Generalløytnant Georg Rosenbusch og leiren «Rosenbusch»

I Sothøna nr. 59 var det i artikkelen *75 år etter frigjøringen*, med intervju av Randi Devik, en faktaramme på side 17 om «Rosenbsuch – ingeniørvåpenets roseleir på Skøyenåsen». I ettertid har det kommet frem opplysninger om at leiren mest sannsynlig er oppkalt etter Georg Rosenbusch, en av kommandantene av leiren, og ikke etter rosebuskene. En ny forståelse av leirens navn og historie kan derfor legges til.

Leif-Dan Birkemoe

1) Vidkun Quisling besøker en propagandautstilling på Nasjonalgalleriet 14. august 1944. Lengst til venstre generalløytnant Georg Rosenbusch (PiFü Norge, senere Inspek. Landbesfestungen Nord), mens den andre fra venstre er generalmajor Eugen Theilacker (stabssjef i staben til generaloberst Nikolaus von Falkenhorst, kommandant for Wehrmacht i Norge). Hvem som orienterer Vidkun Quisling er ikke oppgitt. Kilde: historical-societyofgermanmilitaryhistory.com. 2) Georg Rosenbusch (1890-1944). Kilde: historical-societyofgermanmilitaryhistory.com.

Leder for *Festungspionerstab*, staben for alle tyske ingeniørsoldater i Norge, var ved flyttingen fra hovedkvarteret i Handelsbygningen, Drammensveien 20, til Skøyenåsen i august 1943 general Figenbach. Det skriver Milorgs sjef for gruppe 13130, Terje R. Diesen, i boken *Tysk okkupasjon i Søndre Aker* (Årbok for Søndre Aker Historielag, Sør i Aker 1989-1990). I samme bok skriver Terje Diesen videre at leiren ved Skøyenåsen stasjon ble kalt «Rosenbusch».

En leir oppkalt etter sjefen?

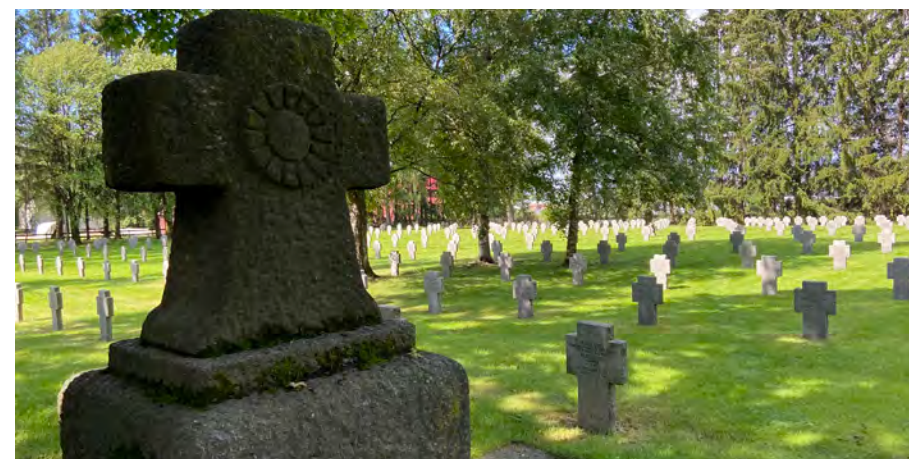
Det som gjør navnet interessant er at generalløytnant Georg Rosenbusch

(1890-1944) også har vært leder og trolig også kommandant for *Festungspionerstab*, et navn som kan henlede på leiren «Rosenbusch». Georg Rosenbusch var i staben til generaloberst Nikolaus von Falkenhorst, Wehrmachts øverste militære sjef i Norge frem til desember 1944. Georg Rosenbusch må ha vært en offiser med god kontakt til ledelsen i Wehrmacht og Organisation Todt (OT), kjent «entreprenør-organisasjonen» i det tredje rike, som sto for byggingen av hele Atlanterhavsvollen fra Frankrike via Nordsjøkysten, langs norskekysten og opp til Kirkenes. Med omfattende festnings- og fortutbygging langs norskekysten, kan man

godt tenke seg at det var viktige avgjørelser som skulle tas. Tyskerne ventet jo en invasjon fra vest.

Tredelt leir

Da *Festungspionerstab* hadde hovedkontor i Handelsbygningen fra november 1941 var også *Festungsnachshubstab*, ingeniørvåpenets forsyningstjeneste, en del av virksomheten. Ved flyttingen høsten 1943 la administrasjonen beslag på begge skolebygningene på Østensjø skole. Mannskapene ble innkvartert i åtte rekvierte villaer i den gamle bebyggelsen på sørsiden av Haakon Tveters vei og langs Østensjøveien. Tredje

Georg Rosenbusch er gravlagt på «Soldatenfriedhof», den tyske krigskirkegård sør for Alfaset gravlund. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 27.07.2020.

del av komplekset var tyskernes store byggearbeider mellom trikkelinjen og Haakon Tveters vei. Med hjelp av sovjetiske krigsfanger fra Etterstadleiren bygget de små tømmerhus eller hytter som boliger for ingeniøroffiserer. Boligene dannet på den måten en egen leir, kalt «Rosenbusch» etter leirens kommandant Georg Rosenbusch. «Rosenbusch» var beplantet med roser (trolig *Rogusa rugosa*), og hellelagte gangveier mellom hyttene som var av god *Waldlager*-standard. Leiren hadde også tre betongbunkere, to i sør og en i nord. Generalløytnant Georg Rosenbusch, hadde i kommandantperioden bolig i den rekvierte villaen Haakon Tveters vei 35, det eneste huset før krigen på vestsiden av veien og en del av leiren. «Rosenbusch» strakte seg fra vaktbua ved Skøyenåsen trikkeholdeplass til boligblokken som i dag er Haakon Tveters vei 41-45. Leiren på Skøyenåsen var på denne måten delt i tre deler: Østensjø skole, de rekvierte villaene og «Rosenbusch».

Rosebuskene

På en flyvning fra Berlin til Oslo med Deutsche Lufthansa (Junkers Ju 52) 16. oktober 1944 var Georg Rosenbusch med som passasjer. Dårlig vær og svake radiosignaler førte til at flyet traff en fjelltopp i Seljord i Telemark. Besetningen og tolv passasjerer ble drept.

Det mest sannsynlige er at da generalløytnant Georg Rosenbusch ble utnevnt til kommandant ble leiren gitt navnet «Rosenbusch», som honnør til den nye sjefen. Bilder vi ser fra leiren i maidagene 1945 tyder på at rosebuskene ikke er plantet samme vår, og trolig før han omkom i flyulykken i oktober 1944, kanskje allerede

høsten 1943. Vi har flere eksempler på leire som var oppkalt etter tyske steder og personer. Det er lite sannsynlig at man oppkalte en leir etter beplantningen.

For Milorg var det enkelt å benytte navnet «Rosenbusch», det samme som tyskerne brukte. Rosebusker var noe Milorg-jegerne lett la merke til da oppdraget var å observere leiren. I ettertid har leiren blitt identifisert med rosene.

Georg Rosenbusch er gravlagt på «Soldatenfriedhof», den tyske krigskirkegård sør for Alfaset gravlund.

Det kan ha vært minst tre kommandanter på «Rosenbusch». General Figenbach ved flytting fra Handelsbygningen, Georg Rosenbusch etter flytting og den som overtok etter flyulykken i 1944. Sistnevnte skal ha brukket lårhalsen på en skitur i Østmarka.

Kilder:

- Sothøna nr. 49 2015 og nr. 59 2020.
- Rundt vannet nr. 13 2015 og nr. 18 2020.
- Oslo under krigen, Øyvind Reisegg, Pegasus forlag 2016.
- Familien Devik: Magnus Borge.
- Tidligere eierfamilie til Haakon Tveters vei 35.
- <https://www.findagrave.com/memorial/20062829/georg-rosenbusch>
- <http://www.lexikon-der-wehrmacht.de/Gliederungen/FestungsPiStab/FestPiStab23.htm>.

Regn

Ligg under tak
hør regnet tromme
Sig inn i rytmen
La dagen komme

La morgentimene
flyte avsted
Gi deg tid
Søk sinnsro og fred

Regnet er rytmen
i ditt livs melodi
Kjenner du glede og harmoni?
Melodien går i moll og dur
Du bør tåle både solskinn
og en liten skur

Ingen er like
som to dråper vann
Du er unik
som kvinne - som mann
Slik vil det forbli
til din tid er forbi

Av vann er du oppstått
Til en sang skal du bli

HP

STØTT ØVV MED
GRASROTANDELEN
GJENNOM
NORSK TIPPING

Sjøli, artsrik slåtteeeng med ville markblomster

Slåtteeenga Sjøli, på vestsiden av Østensjøvannet, var i sin tid slåtteeeng i utmarka til Manglerud gård. Her ble gresset slått og lagret i to løer før det ble kjørt hjem til gården senhøstes eller tidlig på vinteren. Helt til etter annen verdenskrig ble området benyttet som beite for hester.

Tekst og foto Leif-Dan Birkemoe

Utmarksbeite og slåtteeeng

Da gårdsdriften på Manglerud opphørte ble det også slutt med å hevde utmarksbeitet. Løvslogen tok etter hvert over. Rundt 1990 tok Østensjøvannets Venner fatt på arbeidet med å fjerne uønsket vegetasjon, i et forsøk på å gjenskape det gamle kulturlandskapet. Gresset ble slått årlig, en jobb som bymiljø-etaten nå har tatt over. Rehabiliteringen har vært såpass vellykket at enga har blitt klassifisert som naturtype A, dvs. en nasjonalt verneverdig slåtteeeng, først og fremst pga. den rike insektsfaunaen. Men kvaliteten som slåtteeeng krever vedlikehold. Enga må skjottes. Det betyr at det årlig må fjernes uønsket vegetasjon, ikke minst i randsonene for å holde området mest mulig lysåpent. Arbeidet i randsonene utføres i vinterhalvåret.

40 m³ gress

Slåtten finner sted tidlig i august. I noen år ble det brukt traktor som i regnfulle somre førte til store hjulspor som lett kunne gjøre skade. Under årets slått ble det brukt tohjuls-traktor med «fingerbjelke», det dugnads-gjengen i Østensjøvannets Venner kaller «slåttebjelke». Graset ble rakt sammen, lagt i sekker og vinsjet inn med traktor som sto parkert på den asfalterte turveien. Det ble mange sekker, rundt 25 der hver sekk rommet 1,7 m³, noe som ga over 40 m³ med høy.

Pollinerende insekter

For at insekter skal trives må det være blomster i enga. Helst variasjon av flere arter ville markblomster. I perioden mai til juli 2020, dvs. frem til rett før slåtten, ble det observert ca. 40 forskjellige planter. De fleste ville markblomster, men også noen

Gresset er lagt i sekker som trekkes inn med wire fra traktor. Det var Håvard fra Bymiljøetatens entreprenør NCC som utførte jobben, 19.08.2020.

svartlistede planter som bør fjernes. Noen markblomster vokste helt i randsonen, andre som tette grupper ute i enga. Enkelte arter var mer jevnt fordelt. Utvalget kan gjerne utvides for å øke biomangfoldet og legge forholdene til rette for flere pollinerende insekter.

Blomstereng

Norsk kompetansesenter for blomstereng, en avdeling under Norsk institutt for bioøkonomi, NIBIO, på Landvik ved Grimstad har begynt å oppformere frø fra norske engplanter for videresalg. «Målet er å oppformere regionale og mest mulig artsrike frøblandinger som blomstrer

gjennom hele sesongen. Lov om naturmangfold setter krav til stedegenhet ved frøoppformering og utsåing av frø fra ville arter i Norge», forklarer forsker Trygve Aamlid, som leder frøproduksjonen av engartene på NIBIO Landvik i boka *Folket og landskapet* av Ellen Svalheim. Det betyr at for Østensjøvannet må vi vente til myndighetene har delt opp landet i definerte frøoverføringssoner. På den annen side kan det ikke være noe i veien for at frø fra andre deler av miljøparken overføres til Sjøli-enga.

Kilde/litteratur: Folket og landskapet – en vandring i artsrike kulturmarker. Ellen Svalheim, Vigmostad & Bjørke AS 2019.

1

2

- 1). Prestekrager finnes stedvis over hele område, 25.06.2020.
- 2). Engsoleie og den flerårige urten hanekam i nellikfamilien med lyserøde kronblad, dekker store deler av slåtteeenga, 14.06.2020.
- 3). Det meste av høyet er timotei, trolig samme art som da enga ble slått på «gammeldags» vis, 19.08.2020.
- 4). Høststemning på Sjølienga som ligger vendt mot Østensjøvannet langs turveien nedenfor Tallberget.
- 5). Rød jonsokblom, 29.05.2020
- 6). Fagerklokke vokser mot kantene, 06.07.2020.

3

4

5

6

Blomstereng

Uansett motiv: Å skape ei blomstereng er ikke gjort i en handvending. De gamle, artsrike slåtteeengene i kulturlandskapet er blitt til gjennom flere generasjoners høsting av vinterfôr, der det ikke ble brukt kunstgjødsel eller plantevernmidler. De ble holdt i hevd med en sein høyslått, ofte i kombinasjon med beiting både om våren og høsten.

Disse økologiske forholdene er umulige å gjenskape på kort tid, men ved å sette inn rette tiltak kan vi etterligne forholda i de artsrike slåttemarkene og starte en prosess, slik at vi får flere blomsterrike areal i åra som kommer.

Kilde. NIBIO, Norsk kompetansesenter for blomstereng. <https://www.nibio.no/tema/landskap/froforretningen-nibio-landvik/norsk-kompetansesenter-for-blomstereng>.

Sommeren 2020

– nok en vellykket beitesesong

Sommeren 2018 var varm og ekstremt tørr. Sommeren 2019 var preget av variabelt vær med til dels kraftig vind og mye regn. Årets sommer har vært mer på det normale; lange perioder med sol og tørt vær, men samtidig nok nedbør til å unngå tørke. På begge våre beiteområder har det derfor vært gode forhold og ingen dramatikk har oppstått.

Tekst Tore Nesbakken foto Leif-Dan Birkemoe

Sauene holdt seg gjerne samlet.

Fire storfe på Bakkehavn hadde rikelig med tilgang på gress. Det bakerste dyret er Buste.

Bakkehavn

Etter 11 år med sauer på Bakkehavnbeitet var det i fjor for første gang kalver/kyr på beitet. Dette var meget vellykket og ble gjentatt i år. Mens det i fjor var 7 dyr på beitet, var det i år bare 4 dyr. 3 av dyrene; Buste, Tjorven og Cremefraiche var her også i fjor. For det fjerde dyret, Blondie, var Bakkehavn en ny opplevelse. Dyrene ble utplassert av sin eier Lise Hartviksen fra Søndre Nesgutu gård i Nittedal den 28. mai og de var på beitet til 24. august.

Beitedyrene på Bakkehavn, det være seg sauer eller kyr, har alltid vært et populært innslag på den tradisjonsrike Østensjødagen som normalt går av stabelen andre søndag i september. I år måtte Østensjødagen utgå på grunn av korona-situasjonen og dyrene ble hentet tilbake

til Nittedal 2-3 uker tidligere enn normalt. En ville kanskje forvente at en noe forkortet beitesesong, sammen med en reduksjon av antall dyr fra 7 til 4, ville resultere i for dårlig beiting. Dette ser ikke ut til å være tilfelle. Dyrene har gjort en meget god jobb og beitet på Bakkehavn er fortsatt i meget god forfatning. Det faktum at dyrene er blitt ett år eldre siden i fjor, gjør kanskje at de har forsynt seg med mer av gresset. Selv om Østensjødagen ble avlyst, har dyrene som alltid vært populære blant barna i Havnehagan barnehage. De har også oppholdt seg mye på den delen av beitet som ligger nærmest Enebakkveien og de har blitt flittig studert av barn og barnefamilier som passerer forbi. Igjen; takk til Lise for lån av dyrene og vi ønsker dem tilbake i 2021.

Bekkasinmyra

Som konkludert i Sothøna nr. 58 er det viktig at sauene kommer ut på beitet så tidlig som mulig. Dette for å forhindre at uønskede arter som høymol og mjødurt får tid til å etablere seg og dermed dominere beitet. Allerede 16. mai ankom derfor Roy Holt, godt assistert av border collien Aro, med 19 dyr – 7 voksne og 12 lam. Dette er omtrent samme antall som i fjor hvor det var 18 dyr på beitet. Sauene i år var av rasen norsk pelssau, en krysning av svensk Gotlandsfår og den «gråblå» varianten av spælsau. Sauene ble værende på beitet til 13. september, dvs. en beitesesong på nesten 4 måneder slik som i 2019. Dette har gitt de resultater vi har håpet på. Mens mjødurten i år har «flommet over» på andre engstykker ved vannet, har

den på Bekkasinmyra vært tilnærmet fraværende.

Et problem på Bekkasinmyra har vært tilgangen til friskt vann for sauene. Vannkvaliteten i selve Østensjøvannet er så dårlig at dette er uegnet som drikkevann. Dagen før sauene ble utplassert ble derfor deler av gjerdet helt i nordenden flyttet slik at Ulsrubbekken ble tilgjengelig for sauene. Dermed bortfaller behovet for drikkekar og regelmessig fylling av disse. Arbeidet med gjerdet ble utført av Jon Stabekk, samme firma som satte opp det nye gjerdet i 2018.

Vi har ikke fått inn meldinger om uheldige episoder ved beitet i år, men oppfordringen til hundeeiere om å sørge for å holde hunden i god avstand fra gjerdet står selvsagt ved lag.

Takk til Roy for lån av sauene.

Det var mange, særlig barn, som stoppet ved Bekkasinmyra. De fikk lett kontakt med sauene.

Velkommen til Bymelding

Oslo kommune har innført en meldeordning om feil og mangler. På bymelding.no gis det grei orientering om bruk.

Leif-Dan Birkemoe

«Her kan du raskt og enkelt melde fra om feil og mangler på fellesarealer som gater, torg, friområder, idrettsanlegg i byen, marka og indre Oslofjord. Logg inn eller registrer deg for å se status på egne saker». Se: www.bymelding.no/
Erfaringen fra bruk av meldeordningen på feil eller mangler i

miljøparken, er at disse sakene til nå har fått rask oppfølging.

Et eksempel kan hentes fra i sommer da et tre delvis sperret turveien, spesielt for barnevogner, men også for syklistene. Et bilde ble tatt med mobilen og sendt til kommunen sammen med meldingen. Det gikk ikke lang tid før treet var fjernet.

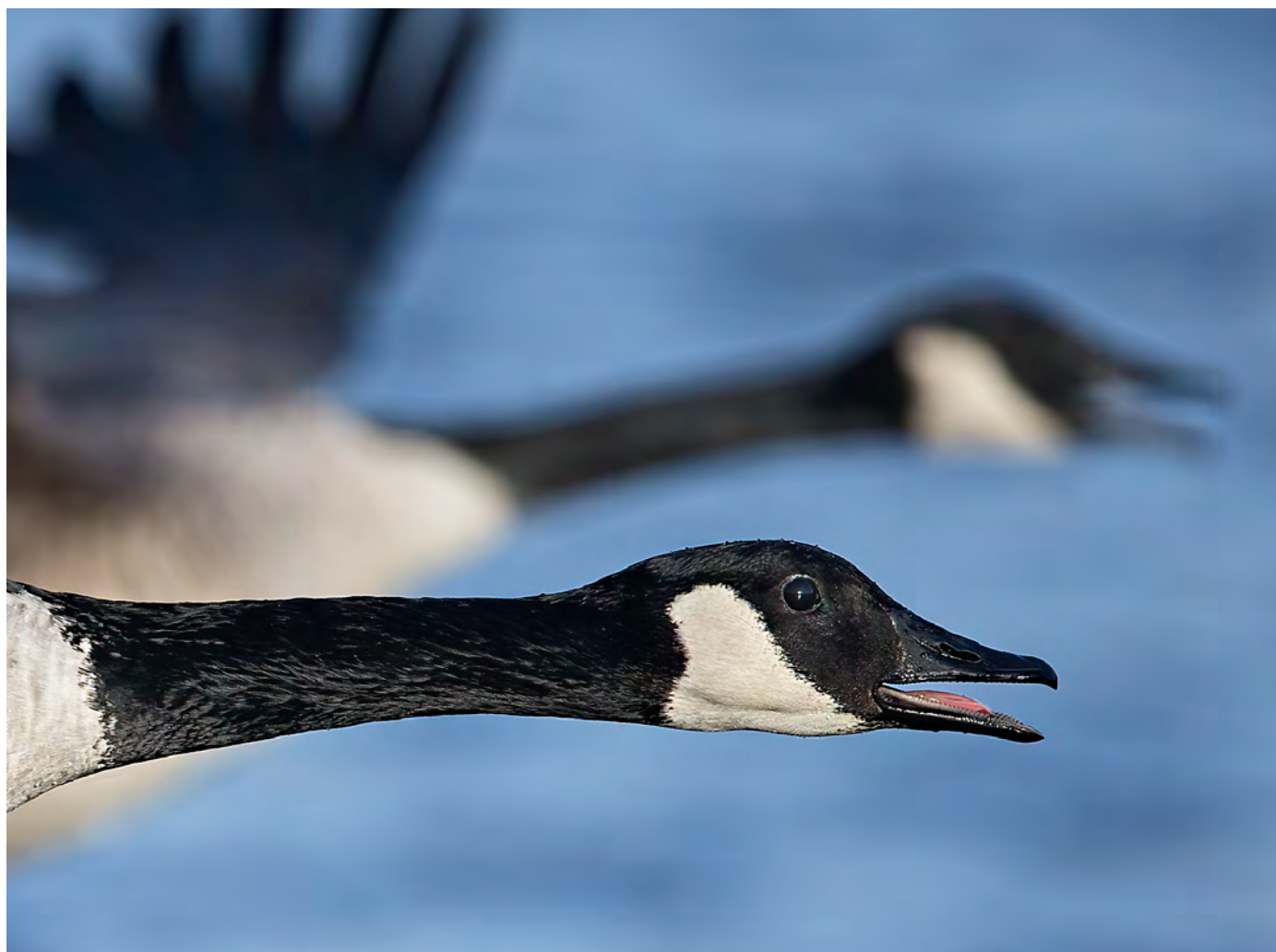

Treet lå delvis over veien og var i ferd med å falle helt ned. «Bymelding» ble sendt og treet fjernet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 07.07.2020.

Jørn Areklett Omre

Jørn Areklett Omre (født 1955) er fotografen som presenterer sine bilder fra Østensjøvannet i dette nummeret. Han er medlem av Norske Naturfotografer / NN.

Han er oppvokst ved vannet, og har tilbragt flere «år rundt vannet», både med og uten kamera.

I året 2000 ga han ut en bok om Østensjøvannet i samarbeid med sin gode venn Finn Gulbrandsen, med tittel Østensjøvannet. Boka solgte bra, og kanskje blir det en oppfølger, hvem vet ...

Jørn har også lagd en bok med billed-illustrasjoner til Hans Børli's dikt, Skogsus, og vært med på flere bøker i samarbeid med fotograf Bård Løken.

Han har også holdt flere separat-utstillinger, og levert fotorelaterte artikler og bilder til flere Norske og Nordiske tidsskrifter.

Jørn har vært Canonambassadør en rekke år, og holdt flere workshops for foreninger, fotoklubber og fotoforhandlere i Norge og Norden.

Selv sier han som fotograf:

Når det gjelder bilder av fugler og dyr, er jeg ikke så opptatt av arter, men mer opptatt av

motivet foran meg, med situasjon, komposisjon og det å skape et personlig uttrykk.

Men selvfølgelig er det spennende med sjeldne arter også, innrømmer Jørn.

Jørn selger sine bilder til de som ønsker kvalitet og det lille ekstra, inkl. utsmykning av bedrifter og private hjem.

Han holder også workshop for enkelt-personer og grupper.

Ønsker du mer info, så ta kontakt tlf. 4808 4808 eller mail. jaofoto@online.no

Høstpløying og avrenning fra jordene

Tore Nesbakken

Jordene på Østensjø gård ble slått i uke 37. Umiddelbart deretter ble jordene pløyd, harvet og tilsådd. I tiden etterpå har det vært perioder med voldsomt regnvær. Dette har resultert i kraftig avrenning fra jordene; dreneringsgrøftene som fører til vannet har til tider gått fulle med gråbrunt vann. Det betyr at næringsstoffer (fosfater, nitrater) og mineraler i store mengder ender opp i vannet. Østensjøvannet er som kjent allerede meget næringsrikt og om det er noe vannet absolutt ikke trenger, er det slik ekstra tilførsel av næringsstoffer. Fra andre innsjøer i Norge, f.eks. Mjøsa, er det også kjent av avrenning etter høstpløying har ført til algeoppblomstring og dermed oksygenmangel. Oksygennivået i Østensjøvannet kan i perioder være kritisk lavt og slik ekstra tilførsel av næring kan i verste fall resultere i anaerobe (oksygenfrie) tilstander med store negative konsekvenser for dyrelivet i vannet.

Også for fuglelivet er høstpløying negativt. Spillkorn som blir liggende igjen på jorden etter slått er viktig høstnæring for mange av artene i kulturlandskapet. Dette gjelder både for trekkfuglarter som må spise seg opp før de trekker sørover og for standfugler, bl. a. gulspurv, som også er avhengige av å få i seg nok næring før vinteren setter inn. Høstpløying gjør at tilgangen til spillkorn forsvinner eller i beste fall reduseres kraftig.

Konklusjon: Høstpløying på jorden rundt vannet er meget uheldig og bør unngås.

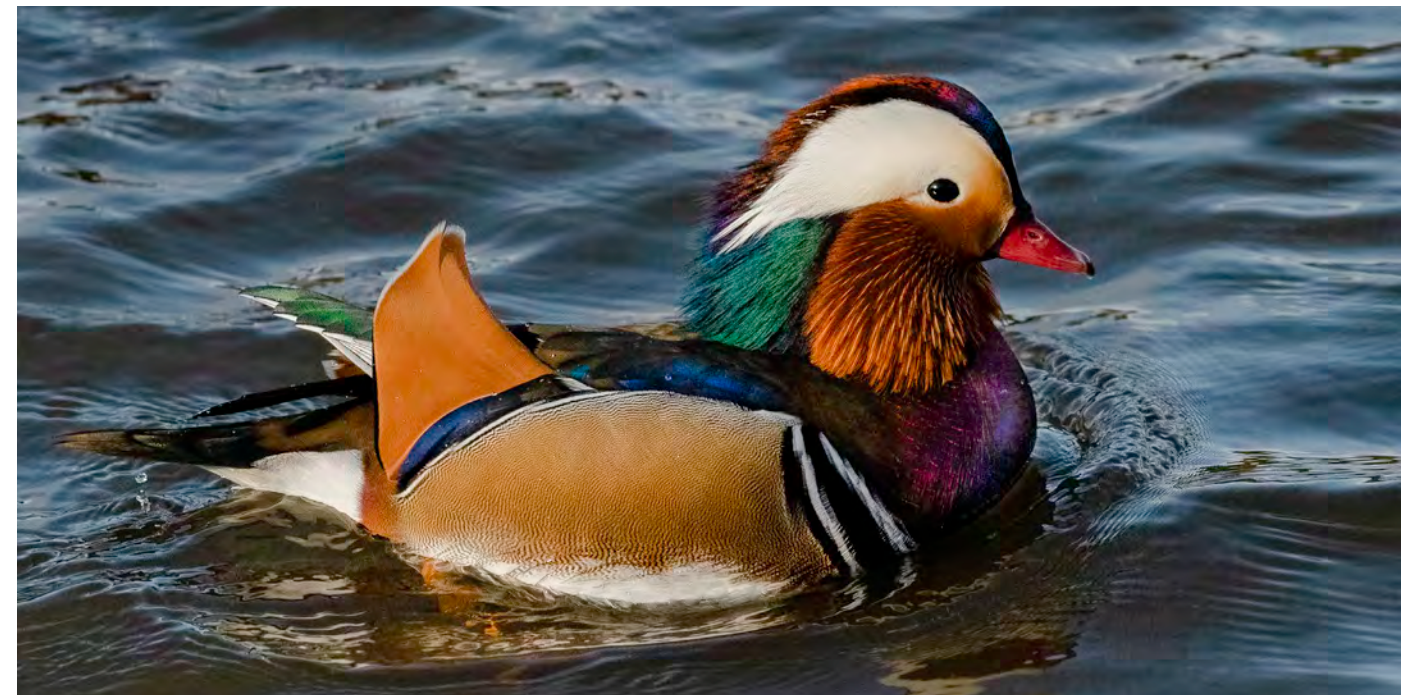
- 1) Dreneringsrør fører avrenningsvann direkte ut i Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemoe 25.10.2020.
- 2) Jordene på Østensjø gård er grønne og friske, men det kraftige regnværet fører til at dreneringsgrøftene til tider har gått fulle av vann. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 27.10.2020.

Fargerik and ved vannet

En vakker hann mandarinand (*Aix galericulata*) har oppholdt seg ved Østensjøvannet i en lengre periode.

Paul Fekjær

Hannen er lett kjennelig med sitt røde nebb, med kraftige barter eller øreskjegg, bredt hvitt bånd fra nebbet over øyet til enden av den fylldige nakketoppen og et stort oransje "seil" ved bakryggen. Foto: Svein Walther Hiis, 08.10.2020.

Ifølge Artsobservasjoner er den registrert fra 2. september til 9. oktober. Ifølge lokale observatører er den sist sett 10. oktober.

Denne eksotiske anda er ikke en naturlig forekommende art i Europa, men er innført allerede på 1700-tallet. Den begynte dog ikke å trives og yngle før på 1900-tallet. Et fåtall hekkefunn i Norge.

Hullruger

Mandarinanda kan bli 41-49 cm lang med et vingspenn på 65-75 cm. Vekt 500-625 gram. Den er hullruger. Det vil si at den legger egg i trær akkurat som kvinanda. Hannen er lett kjennelig med sitt røde nebb, med kraftige barter eller øreskjegg, bredt hvitt bånd fra nebbet over øyet til enden av

den fylldige nakketoppen og et stort oransje "seil" ved bakryggen.

Hunnen er svært annerledes. Er gråaktig med hvite briller, hvit ved nebbroten, haken og strupen.

Paringsspill

Mens en hunn ser på, reiser hannen under paringsspill det oransje "seilet" på ryggen, løfter nakketoppen og dypper nebbet i vannet og deretter gjemmer det forførerisk bak et av speilene. Et flott syn når en flokk hanner utfører et felles paringsspill for en enkelt hunn.

Symbol for ekteskapelig troskap

Mandarinanden kallas for yuanyang på kinesisk, der yuan og yang står for hannen

respektive hunnen i arten. I kinesisk folketro anses mandarinendene å danne par som holder sammen livet ut, til forskjell fra andre andearter, og derfor har mandarinanden blitt symbol for ekteskapelig troskap.

Kilder:

- Artsobservasjoner.no
- Gyldendals store fugleguide
- Aschehoug, den store fuglebok
- Wikipedia

Nye arter ved Østensjøvannet i 2019 og 2020

Østensjøområdet miljøpark er blant de best undersøkte naturområder i Norge. Likevel blir det til stadighet funnet nye arter i miljøparken. Dette burde styrke ønsket om bedre vern av området, men om så er tilfelle gjenstår å se.

Finn A. Gulbrandsen (insekter) Grete Edholm (sopp)

Fugler

1. Busksanger (*Acrocephalus dumetorum*) tilhørende kjerrsangerne ble observert og fotografert nær rasteplassen syd ved Abildsøfeltet den 16. juli 2020 av Morten Martinsen fra Orkanger. Han fikk også tatt lydopptak av sangen. Funnet er validert av Øyvind Hagen. Busksangeren er svært lik rørsangeren, men skilles fra denne i felt på sangen. Den hekker nordøst i Europa, i Øst-Finland og Sentral-Asia. Overvintrer i India. Det ser ut til at hekkeområdet sprer seg vestover. Det er gjort flere funn i Norge. Busksangeren holdt seg noen dager ved vannet slik at flere fikk oppleve den sjeldne gjesten. Antall observerte fuglearter er nå oppe i 234 i miljøparken.

Foto: Morten Martinsen.

INSEKTER

Øyenstikkere

2. Sørblåvannymfe (*Coenagrion puella*) Funnet og fotografert på Bogerudmyra Vest 29. mai 2020 av Sverre Lundemo. Artsbestemt av Finn Mosti. Første funnet av arten i Oslo iflg. artskart. Senere funnet av Lundemo ved Øvre Prinsdal.

Foto: Sverre Lundemo.

3. Klypeblåvannymfe (*Coenagrion armatum*). Funnet og fotografert nær reservatet i nordenden av vannet 29. mai 2020 av Sverre Lundemo. Artsbestemt av Finn Mosti. Tredje funnet av arten i Oslo iflg. artskart.

Foto: Sverre Lundemo.

Nebbmunner

4. Taggløvtege (*Elasmucha ferrugata*)* Tilhører familien løvteger (Acanthosomi-

tidae). Funnet og fotografert ved Lilleskogen 30. august 2020 av Svein Joar Horve.

Foto: Svein Joar Horve.

5. *Adelphocoris quadripunctatus**

Tilhører familien bladtege (Miridae) funnet og fotografert på vestsiden av vannet 9. august 2020 av Svein Joar Horve.

Foto: Svein Joar Horve.

Vepser

6. Markgjøkhumble (*Bombus silvestris*)* Tilhører familien langtungebier (Apidae) og ble funnet og fotografert på Sjøli 17. mai 2020 av Sverre Lundemo.

Det er observert 10 humlearter ved Østensjøvannet. (Kun tre av disse er validert). Pr. i dag er 35 arter observert i Norge.

Kilde: artsdatabanken/artskart og artsobservasjoner.

Foto: Sverre Lundemo.

Sopp

7. Brun kamfluesopp (*Amanita fulva*)* Stilksporesopp i Amanitaceafamilien. Slekt: Fluesopper

Finnes på mager og sur jordbunn, mest sammen med bjerk og eik, men også bok.

I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, Helene L. Jensen m.fl. 2019.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

Foto:** Inger Lise Fonneland

8. Rødgul piggsopp (*Hydnum rufescens*)*. Stilksporesopp i Hydnaceafamilien. Slekt: Matpiggsopper. Finnes i bar- og løvskog, oftest med gran, bok, hassel, eik og lind.

I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artdatabanken i Sverige.

Foto:** Inger Lise Fonneland

9. Liten vokssopp (*Hygrocybe insipida*)*. Stilksporesopp i Hygrophoraceafamilien. Slekt: Engvokssopper. Finnes på ugjødset gressmark og i fuktig, leirholdig skog.

I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

Foto:** Inger Lise Fonneland

10. Hjortetrevlesopp (*Inocybe cervicolor*)*. Stilksporesopp i Crepidotaceafamilien. Slekt: Trevlesopper. Finnes i granskog og edelløvskog. Trives på næringsrik mark.

I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019.

Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artdatabanken i Sverige.

Foto: **Inger Lise Fonneland

11. Orekjuke (*Inonotus radiatus*)*.

Stilksporesopp i Hymenochaetaceafamilien. Slekt: Brunkjuker

Finnes på døde eller halvdøde trær, særlig bjerk og hassel.

I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019.

Orekjuke flere vitenskapelige navn.. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen).

Foto:** Inger Lise Fonneland

12. Greinseigsopp (*Marasmiellus ramealis*)*. Stilksporesopp i Maraasmiaceafamilien. Slekt: Småseigsopper
Finnes på kvister av løv- og bartrær. I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen). Foto**: Inger Lise Fonneland.

13. Gulbrun ridderhatt (*Paralepista flaccida*)* Stilksporesopp i Tricholomataceafamilien. Slekt: Paralepista
Finnes i bar- og løvskog, på kompost og i barnålbunn under gran. I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artdatabanken i Sverige. Foto: Tove M. Jacobsen.

14. Putekjuke (*Phellinus punctatus*)* Stilksporesopp i Hymenochaetaceae-

familien. Slekt: Ildkjuke. Vokser på døde eller døende stående stammer av hassel, selje, or og hegg. I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Kristins flora, Foto: Helge Braathen.

15. Selsneperust (*Puccinia cicutae*)* Stilksporesopp i Pucciniaceafamilien. Slekt: Puccinia
Arten er svært sjelden og vokser på bladene til selsnepe. I miljøparken er den registrert på øy, østsiden av vannet, Lye/Skrindo 2020. Kilder: Artsdatabanken/artskart. Foto fra Østensjøvannet: Kåre Anstein Lye.

16. Høymolrust (*Puccinia phragmitis*)* Stilksporesopp i Pucciniaceafamilien. Slekt: Puccinia
Finnes på blader av ulike vertsplanter i slireknefamilien og på takrør.

I miljøparken er arten registrert på øy, østsiden av vannet, Lye/Skrindo 2020. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Nordeuropas svampe (Thomas Læssøe, Jens H. Petersen). Foto fra Østensjøvannet: Kåre Anstein Lye.

17. Eikemusserong (*Tricholoma album*)* Stilksporesopp i Tricholomataceafamilien. Slekt: Musseronger
Finnes i skogsområder. I miljøparken er arten registrert i Kirkeskogen, H. L. Jensen m.fl. 2019. Kilder: Artsdatabanken/artskart og Artdatabanken i Sverige. Foto**: Inger Lise Fonneland.

* Funnet er ikke validert, og det må tas forbehold om at artsbestemmelsen er riktig, men finnerne/ artsbestemmelsene er veldig rutinerte, så vi er optimister vedrørende korrektheten. ** Bildene er ikke fra Østensjøområdet miljøpark.

Låveveien 70

Bensinstasjonstomten på Skøyenåsen er flere ganger foreslått omregulert til boliger, men forslagene er blitt avvist. Nå er et nytt revidert forslag ute på høring.

Amund Kveim

Illustrasjon til planforslag Låveveien 70, fra Arcasa arkitekter AS.

Vi har i flere nummer av Sothøna beskrevet planene og politikernes syn. Ved forrige korsvei var svaret at prosjektet var for omfattende og at man måtte se nærmere på forholdet til Godliabekken. Det nye forslaget innebærer rivning av eksisterende bygningsmasse og bygging av blokk(er) på opptil syv etasjer med rundt 90 boenheter. Det legges opp til et mindre torg i området ut mot Låveveien. Forslaget anbefales ikke av Plan- og bygningsetaten, som i stedet fremmer forslag om et noe lavere bygg med rundt 70 boenheter.

Godliabekken må åpnes
I mellomtiden har også Vann- og avløpsetaten og Bymiljøetaten i fellesskap gjort en vurdering av om Godliabekken kan åpnes. Denne bekken ligger i rør langs Låveveien og rant opprinnelig ut i nordenden av Østensjøvannet. Bekkevannet er imidlertid så forurenset at det i mange år har vært ledet rett ned til Alna for ikke å forverre situasjonen i Østensjøvannet. Konklusjonen er at bekken absolutt kan åpnes langs Låveveien 70, og vannkvaliteten kan bringes opp til akseptabelt nivå. Det er derfor en forutsetning at det settes av tilstrekkelige arealer til dette formål, og vi forutsetter at etatene

vurderer dette når de skal avgi sine høringsuttalelser. På generelt grunnlag er det uheldig med ytterligere boligutbygging i områdene rundt Østensjøvannet. Dette medfører indirekte og over tid ytterligere press på naturområdene. Vi har imidlertid forståelse for omregulering til boliger på denne tomten, men vil anbefale en lav utnyttelse. Det betyr at PBE's alternativ er å foretrekke fremfor utbyggers forslag, men selv dette er i meste laget. Det viktige er imidlertid at kommunen legger til rette for, og får fortgang på, planene om åpning av Godliabekken ved Låveveien 70. Bydel Østensjø er av samme oppfatning i sitt høringssvar.

Kollaps i hettemåkekolonien i 2020

Hettemåkekolonien i Østensjøvannet kollapset sommeren 2020. Utviklingen over år har variert, men situasjonen i 2020 er urovekkende. Om mulig er det viktig å finne årsaken.

Finn A. Gulbrandsen

Hekking 1964 - 2018

I historisk perspektiv har hettemåkekolonien ved Østensjøvannet vært stor siden første hekking ble påvist i 1964 med 50 par. Antall hekkende par toppet seg i 1974 med 2 246 par.

På 90-tallet gikk antall hekkende par nedover, noe opp i 1996 for så å være fraværende i 1998, 1999 og 2000.

Årsaken til manglende hekking var muligens sammensatt, men gjengroing av øyene der hekkingen foregikk, var helt sikkert en av hovedårsakene. I tillegg fungerte ikke avløpssystemet optimalt slik at reir ble ødelagt av høy vannstand. Trolig flyttet hettemåkene seg til Ulsrudvannet. I 2009 hekket kun 50 par ved Østensjøvannet. I 2011 startet Dugnadsgjengen til Østensjøvannets Venner rydding av et par øyer etter oppdrag fra Fylkesmannen. Dette er fulgt opp årlig. Resultatene kom ganske raskt. I 2013 hekket 300 par. Antallet steg år for år og var oppe i 1250 par i 2018. Tallet var høyt, ikke minst tatt i betraktning at antall hettemåker går ned i hele Nord-Europa. Østensjøvannet var den viktigste hekkplassen i landet for denne rødlistede arten. Sindre Molværsmyr arbeidet med masteroppgaven sin om hettemåker under veiledning av Morten Helberg dette året. De hadde montert opp viltkamera på en av øyene. Bildene derfra viste at en rev hadde tatt seg ut til den øya med flest hekkende par. Den forsynte seg med egg og unger. Hekkeresultatet var magert.

Sammenbrudd

Resultatene viste seg i 2019 da fire hundre færre hettemåkepar slo seg ned i Østensjøvannet. Selv om ikke viltkameraene fanget opp reven dette året, rapporterte Molværsmyr om stor uro blant hettemåkene om nettene i hekkeseongen. Likevel var hekkeresultatet langt bedre enn i 2018.

I 2020 var nedgangen i antall hekkende par uønsket stor. I mai ble det talt 600 par.

I 2017 var det full fart i hettemåkekolonien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 30.06.2017.

Etter hvert hekket kun 372 par. Ungene var utsatt. Selv om man heller ikke fikk sett rev i sommer på øyene, var det stor nedgang i antall unger. Hettemåkene var nå så få at de ikke greide å forsvare ungene i kolonien. Etter hvert forsynte sildemåker og kråker seg av egg og unger. Molværsmyr anslår at kun 20 – 30 unger kom så langt at de kom på vannet.

Antakelig har dette også fått konsekvenser for hekkingen til andre fuglearter. Toppdykker liker å hekke i hettemåkekoloniene. Flere av naturfotografene har rapportert at usedvanlig få toppdykkerunger har nådd voksen alder. Mange har blitt tatt av stormåker. En god hettemåkebestand ville greidd å forsvare hekkekoloniene.

Det er overveiende sannsynlig at reven har sørget for nedgang i hettemåkekolonien, deretter har stormåker og kråker bidratt til ytterligere nedgang. I tillegg kan det også være andre årsaker.

Østensjøvannets Venner har tatt initiativet til et møte der Fylkesmannen innkaller flere av de berørte partene, Oslo kommune, Bymiljøetaten, lokallaget til Norsk ornitologisk forening, måkeekspertene Morten Helberg og Sindre Molværsmyr og Østensjøvannets Venner.

Hensikten med møtet er å drøfte muligheten for tiltak for å beskytte hettemåkene i hekkeperioden.

Kilder:

«Fuglelivet ved Østensjøvannet» Rapport nr. 1. Dahl, Timdal, Bruce Hansen, Solberg Oslo helseråd 1978. Tallmateriale fra Sindre Molværsmyr samt samtale med Sindre og andre.

Høst

Østensjøvannet har vært besøkt av svært mange denne høsten. Til visse tider har det enkelte dager har det vært trangt om plassen. Trivelig er det når turen kan omslutes av vakre høstfarger. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 28.09.2020.

OPPSAL SAMFUNNSHUS SELSKAPS - OG MØTELOKALER

I bydelens hjerte

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo

Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.
www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste vers?

Nei, ikke Ibsens siste vers. Heller ikke siste vers av «Ja, vi elsker». Det gjelder sanglerkas siste skrik.

Antall sanglerker som jubler høyt i sky i Norge har blitt mer enn halvert de siste 50 år. Mer enn en tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på sanglerkas siste vers, siste strofe.
– **Da er det for sent!**

Hjelp oss med å verne om naturen og fuglelivet. NOF tilhører verdens største grasrotbaserte naturvernorganisasjon. Meld deg inn nå.
– **Ikke vent til det er for sent.**

oa.birdlife.no

– Vi tar fuglevern på alvor!

Uttak av grantrær for større arts mangfold

Motorsagdur er en uvanlig lyd i miljøparken, ikke minst når lyden kommer fra trekronene. Et skilt om trefelling ved turveien med sperrebånd og gjerder i rødt, gult og hvitt ga tydelige varsel om et tiltak litt utenom det vanlige. Bymiljøetatens entreprenør NCC var i gang med å fjerne grantrær i hasselskogen– et tiltak som biologisk sett på sikt skal gi større arts mangfold.

Leif-Dan Birkemoe

Mot grantreets topp

Klatring i høye grantrær er ikke et vanlig syn i miljøparken. Vanlig er det heller ikke at store grantrær friseres for grener og at man lar stammen stå igjen som et stort utropstegn. Duren fra motorsagene ga gjenlyd langt ned på turveien og ut på Østensjøvannets rolige flate. De som stanset og kastet blikket opp kunne få et glimt av Kristoffer eller Øyvind hos NCC mellom grantreets greiner på vei opp mot treets topp.

Truet av fortetning

I månedsskiftet august/september 2020 var trekanten innenfor stiene på sørsiden av Tallbergåsen gjerdet inn med tydelig varsel om ikke å begi seg inn i hasselskogen. Området består vesentlig av hagemarksskog med hassel og stedvis noen store grantrær. I statusrapporten fra 2007 kan vi lese:

Det biologiske mangfoldet knyttet til den gamle, hasseldominerte hagemarksskogen er i hovedsak truet av en fortetning, og framvekst av granskog. I dag er skogen preget av et antall storvokste og vidkronete graner som bidrar til betydelig utskygging og forsurende humifisering. Under granene er floraen utarmet i forhold til omkringliggende løvdominerte partier, og det vil over tid skje en ytterligere utarming av den kravfulle karplante- og soppfloraen her.

Beiteskog

Noen råteinfiserte graner har gått overende og enkelte trær er tatt ut de siste tiårene uten at det har gitt den ønskede effekt. Et stort grantre falt over ende for bare få måneder siden slik at flere av de store grantrærne må antas å være råteinfisert og ustabile. Ellers bærer området preg av å ha blitt benyttet som beiteskog.

Biomangfoldet

Begrunnelsen for den spesielle hugsten synes derfor å være i tråd med rådet som ble gitt i statusrapporten i 2007: «Av hensyn til det sjeldne/sårbare mangfoldet knyttet til hagemarksskog er det ønskelig at det tas ut noe gran, særlig på de rikeste partiene med hassel. Videre kan det i forhold til det jordboende biomangfoldet være ønskelig at trærne i hovedsak fjernes, for mye kvist gir skyggende og forsurende effekt». Det er med andre ord konkurranse om lyset.

Godt utrustet

Den biologiske begrunnelse for fellingen av grantrær var altså ganske klar, men ikke lett å forstå når motorsagene freste som mest. Fremgangsmåten var å fjerne greinene på de utvalgte granene, en ikke helt enkel jobb når granene befant seg i tett hasselskog. Til å utføre denne delen av jobben var det Kristoffer og Øyvind som var de profesjonelle klatrere. En jobb de synes å beherske. Godt utrustet med klatresko, tauverk og annet sikringsutstyr samtidig som de hadde ledige hender til å betjene motorsag gikk de i gang med å bevege seg oppover stammen.

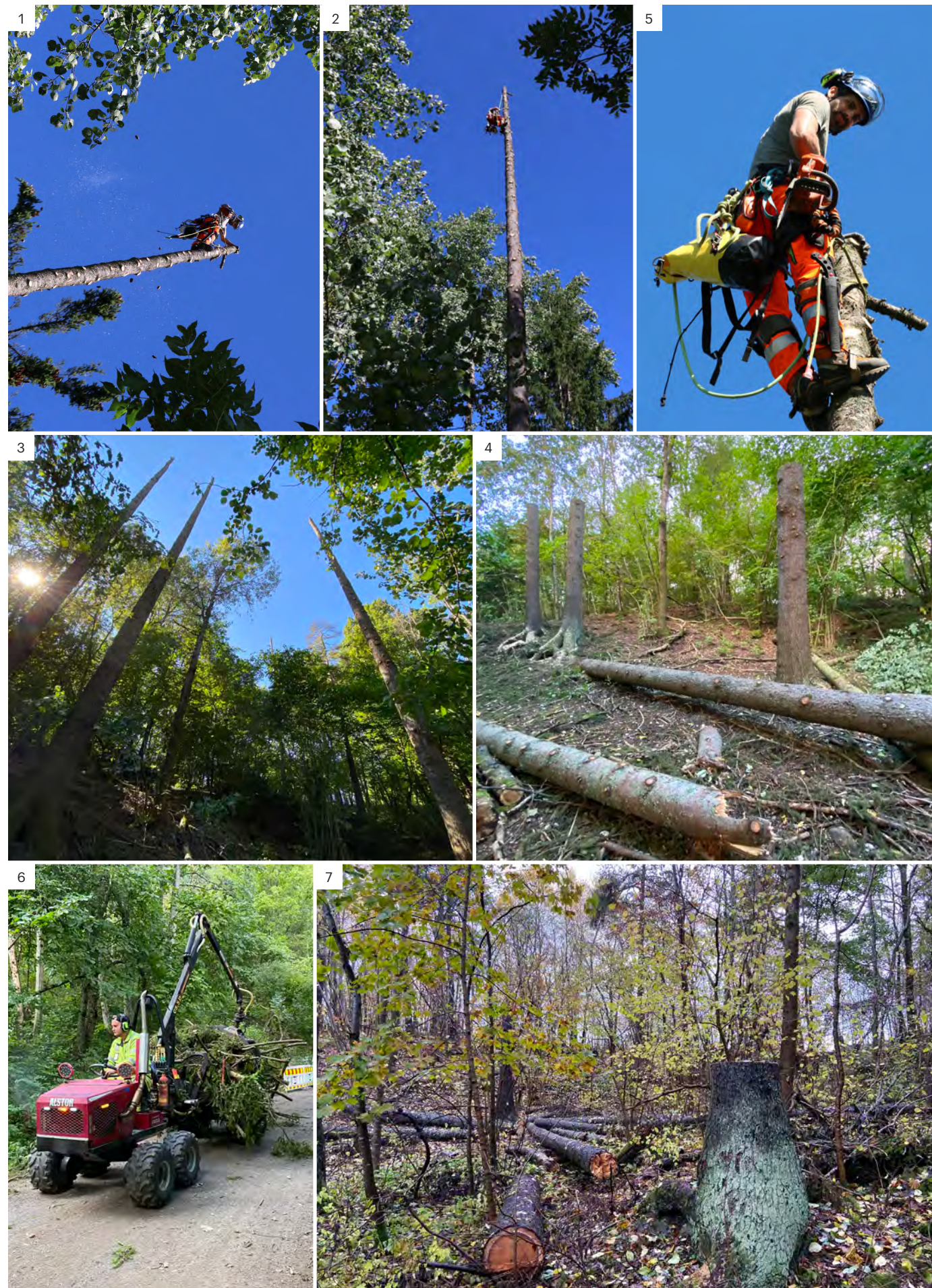
Kristoffer og Øyvind skar seg vei gjennom kvistene som dalte ned på bakken der en hjelpemann samlet nedfallet sammen. Tidvis falt greinene ned på løvtrærne og hang seg fast. Da måtte greinene lirkes eller ristes ned. Ingen måtte få greiner i hodet i ettertid. Et par tre meter før toppen stoppet kvistkuttingen. Motorsagen og festet i stammen ble klargjort for å kutte selve toppen fra resten av treet. Plutselig velter toppen og faller ned med et brak og et dryss av kongler. Det er Kristoffer som på denne måten fikk vist hvordan man feller toppen av en gran. I det samme høres et brak like ved. Det er Øyvind som har

kuttet toppen av nabotreet. Utrolig mye granbar er samlet i skogbunnen. Det må fjernes med håndkraft godt hjulpet av noe som i skogbruket kalles for lastebærer, dvs. et lasteplan med kran til løfting og transport av tunge trestokker og kvist.

Etter kvistingen sto omkring 10 store granstammer i løvskogen pekende opp mot skyene. De ser unektelige høye ut uten greiner. Vi spør Kristoffer om hvor høyt han var da han kuttet toppen vi var vitne til. Drøyt 20 meter, svarer han. Det høyeste treet de hadde kvistet var litt over 30 meter. Ellers var flere av trærne rundt 26 meter. På spørsmål om de også drev klatring mot fjelltopper var svaret: Vi har nok med trær!

Neste trinn i prosessen var å kappe stammen, men slik at ca. 5-6 meter av stammen fortsatt sto igjen. Som hotell for insekter. Resten av stammene blir liggende i skogbunnen, også de til nedbrytning av insekter og sopp over noen tiår. Etter årringene å dømme var de felte trær rundt 100 år. Altså godt voksne trær som neppe ville vokst enda høyere, men blitt utsatt for råteangrep og dermed bli ustabile trær med fare for å brekke.

- 1). Kristoffer har nettopp kuttet toppen av grantreet som faller ned, mens konglene spretter i alle retninger.
- 2). Kristoffer svever 20 meter over løvskogen.
- 3). God utrustning er nødvendig for å utføre jobben i høyden.
- 4). Trestammene på over 26 meter står som master i skogen.
- 5). Ca. 5 meter av stammen står igjen som hotell for insekter. Resten av stammene blir liggende i skogbunnen.
- 6). En såkalt lastebærer frakter kvistene ut at skogen.
- 7). Hasselskogen er nå mer lysåpen etter at de store grantrærne er fjernet.

Kanadagåsungen ser vitterlig ut til å ha blitt klekket i knoppsvanereiret. Her fra 9. mai.
Foto Anne Kari Norland

Den stygge andungen

H.C. Andersen ga ut sitt eventyr *Den stygge andungen* i 1843. Men andungen var egentlig en svaneunge, som etterhvert utviklet seg til en stor, hvit og staselig knoppsvane. Ved Østensjøvannet tok et knoppsvanepar til seg en annen fugleunge, en unge av kanadagås. Svaner og gjess går ikke så bra sammen i hekketida, men denne lille gåsungen ble faktisk tatt hånd om av svaneparet.

Av Håkan Billing

Kanadagåsparet ser urolig på at deres unge (skimtes i bakkant av reiret) er sammen med knoppsvanen.
Foto Anne Kari Norland

⇓ Her har kanadagåsungen klatret opp på ryggen til svanemor.
Foto Øivind Nilsen

Tidligere år har jeg sett hvordan knoppsvane og grågås konkurrerer om det samme reiret. Grågåsa har sneket seg opp på reiret når begge svanene har ligget på vannet. Straks en av svanene oppdaget gåsa, ble den raskt jaget vekk. Den lå da i vannet og ventet på neste gang reiret skulle bli ledig, og sneik seg da opp i reiret igjen.

Det blir alltid svanen som vinner slike reirkonkurranser.

Kan det ha vært samme situasjon som utspilte seg ved Østensjøvannet i år, men nå mellom kanadagås og knoppsvane? Et kanadagåspar holdt seg i nærheten av knoppsvanereiret.

En gåsunge reagerer på det første individet den ser

etter klekking, og det blir dens forelder. Det kan være en fugl, et dyr, et menneske eller hva som helst som beveger seg.

Hadde en kanadagås rukket å legge et egg i svanereiret? Det vil klekke tidligere enn svanens egg, og ungen vil oppfatte svanen som sin forelder. Og svanen vil nok oppfatte det som sin egen unge – den kom jo fra kullet.

Dette er spekulasjoner, men det er ikke umulig at det er hva som har skjedd. Litt

spesielt er at gåsungen faktisk klatret opp på ryggen til sin surrogatmor. En gåsunge gjør normalt ikke det, selv om det forekommer.

Knoppsvane er altså ikke alene om å ta sine nyklekte på ryggen. Gjess kan gjøre det, men det er ikke vanlig. Dykkere gjør det, og man ser ofte toppdykker med sine unger på ryggen svømmende på Østensjøvannet. Men sangsvane tar ikke sine unger på ryggen.

De sju svaneungene fikk aldri møtt den stygge andungen. Ungene forsvant en etter en, og muligens ble det bare én unge som kom seg videre i livet. Foto Anne Kari Norland

Gåsungen ble først sett 8. mai, men allerede 10. mai var siste gang den ble sett. Sju av knoppsvanens åtte egg ble klekket 14. mai. Den 4. juni var det kun én unge igjen.

Svanemor ble merket som U233 16.02.2014 på Kadettangen i Bærum. Den var da en 2K, altså i sitt andre kalenderår.

Hun fant seg en make i 2015, da merket som 87T. Den ringen falt av, og han fikk en ny ring, Y389. Men han liker kanskje ikke ringer, for etter et par år forsvant også den ringen. Nå heter han K679, men det er altså det samme individet

som hunnen, U233, har vært sammen med siden 2015.

Foto Anne Kari Norland

Kartlegging av plantene på øyene i Østensjøvannet

Dugnadsgjengen i Østensjøvannets Venner har skjuttet flere øyer i Østensjøvannet gjennom mange år av hensyn til hettemåkebestanden. Hettemåke er en koloniruger som foretrekker åpne hekkeplasser der de har god oversikt over inntrengere. Kan skjøtselen også ha hatt verdi for plantelivet på disse øyene?

Finn Arnt Gulbrandsen

Professor emeritus i botanikk, Kåre Anstein Lye, fra Norges miljø- og biovitenskapelige universitet og «vår egen biolog» Audun Brekke Skrindo la ut i gummibåt morgenen 19. august i år. De undersøkte de nevnte øyene. De fant 63 ulike plantearter.

Vasstelg – mest sjeldne plante

Den mest sjeldne planten som ble funnet, var vasstelg (*Dryopteris cristata*) fra stortelg-familien. Den vokste på øya rett nord for rasteplassen sydøst for Abildsøfeltet. Vasstelg er rødlistet som «sterkt truet», og det er fastslått at tilbakegangen på landsbasis de siste 90 årene er på 70%. Østensjøvannet naturreservat framstår nå som kanskje landets viktigste område for denne arten. Jan Wesenberg fant 130 individer i reservatet i 2011 og ca. 40 individer på Bogerudmyra i 2018.

Årsaken til artens tilbakegang er utgrøfting av myr, drenering og gjenfylling av dammer og nedbygging av sårbare sumpskoger og næringsrike vannkanter, dvs. biotoper som denne lavlandsarten er knyttet til. Geittelg (*Dryopteris dilatata*) og broddtelg (*Dryopteris carthusiana*) fra samme familie ble også funnet.

Nikkebrønsle

Lye og Skrindo fant også nikkebrønsle (*Bidens cernua*) på samme øy som vasstelg, på øya på østsiden der turveien ble lagt om, og på øya syd for Bølerbekken. Nikkebrønsle er rødlistet som «sårbar» da den har hatt markert tilbakegang som forventes å fortsette. Hensynet til denne arten var faktisk en av flere årsaker til omlegging av turveien på sydøstsiden av vannet fra lekeplassen til Lundbakken (bakken opp til Østensjø gård). Arten er knyttet til sårbare voksesteder som næringsrike dammer, vannkanter og sumper i kulturlandskapet. Tilbakegangen skyldes gjenfylling av

dammer og drenering av gårdsdammer, bekkeløp og sumpete innmark. Den er nesten helt borte fra kyststrøkene. I Oslo holder den fortsatt stand ved Østensjøvannet og Skraperudtjern.

Tiggersoleie (*Ranunculus sceleratus*), en art som ikke er helt vanlig, ble funnet på nevnte øy ved rasteplassen på vestsiden.

Lye og Skrindos kartlegging (inventering) viste at en rekke karplanter har hatt godt av skjøtselen som Østensjøvannets Venner ved Dugnadsgjengen har gjennomført i årevis på øyene.

Fjernvarmeledningen

Vandreveronika (*Veronica peregrina*) ble funnet av Jan Wesenberg rett syd for brua som fører Østensjøveien over den brede vannstrengen mellom Østensjøvannet og Bogerudmyra. Akkurat her la Hafslund fjernvarmeledningen forbi Østensjøvannet. Kåre Lye fant planten igjen 19. august i år. Den er en ettårig amerikansk art som likner vårveronika (*Veronica verna*) og bakkeveronika (*Veronica arvensis*). Planten er relativt sjelden, og iflg. en artikkel i Blyttia i 1999 er den ustabil. Første gang funnet i Norge i 1879. Arten har ikke etablert reproduserende bestand i Norge, iflg. fremmedartslista. Vandreveronikaen har altså overlevd gravearbeidene til Hafslund fra 2009.

Østensjøvannets Venner takker Kåre Anstein Lye og Audun Brekke for vel gjennomført inventering.

- 1) Den mest sjeldne planten som ble funnet, var vasstelg (*Dryopteris cristata*) fra stortelg-familien. Bildet av vasstelg er hentet fra en vandring med botaniker Jan Wesenberg på vestsiden av Østensjøvannet. Foto: Leif-Dan Birkemo, 14.06.2020.
- 2) Kåre Anstein Lye i arbeid. Foto: Audun Brekke Skrindo.

Dugnadene høsten 2020

Dugnadsgjengen ble også i høstsemesteret delt opp i mindre grupper, et tiltak videreført fra vårsemesteret på grunn av koronasituasjonen. Høstens arbeid var i stor grad innrettet på å slå gress, rake sammen og kjøre det bort for å redusere nitrogentilførsel til jorda.

Tekst Finn A. Gulbrandsen Foto Leif-Dan Birkemoe

Kampen mot kanadagullris

Høstsemesteret startet med fjerning av kanadagullris. Som så mange fremmed-artslistede planter kan den ta helt overhånd og fortrenge stede egne planter fullstendig. Vi håper at hageiere nær Østensjøområdet kvitter seg med disse av hensyn til den skjøre naturen i miljøparken. Kandagullris slipper til og med ut en svak gift som bidrar til at andre planter etter hvert bukkes under. I tillegg skygger den ut stede egne planter. Dette kan man se langs bilveier og på jorder i august/begynnelsen av september. Dugnadsgjengen og styret i Østensjøvannets Venner har bekjempet planten i minst 12 år og nå høster vi gode resultater, men dessverre var det noen nye kolonier i år. I det store og det hele begynner nå miljøparken å bli fri for kanadagullris, men det har kostet flere hundre dugnadstimer.

Mjødurt

Vi fjernet også blomster og frø fra mjødurt på fuktenga Slora nord for vadedammen som vi har begynt å slå. Dette ble gjort for å vinne tid slik at enga kunne slås senere på høsten uten at mjødurten fikk spre seg. Mjødurt er en stede egen plante som stortrives på næringsrik jord. Den sprer seg dessverre mer enn ønsket i miljøparken, både i og ved reservatet.

Hagelupin

Bakkehavntoppen ble slått i august. Her har Dugnadsgjengen, medlemmer av styret og andre fjernet mengder av kanadagullris og hagelupin. Det er verdt å merke seg at på beiteområdet er det nå tomt for hagelupin. De er spist av beitedyra.

Enga nordøst for Abildsøfeltet

Dugnadsgjengen har også slått blomster-enga nordøst for Abildsøfeltet. Alt gresset ble kjørt til Grønmo for å hindre så mye nitrogentilførsel til jorda som mulig. Det vil ta lang tid før denne enga bedres, men nå er

starten i alle fall igangsatt. Enga er svært stor, og på 1980-tallet var det gressplen her som på de fleste steder i det gamle «Skjotsels-planområdet av 1979». Det blir spennende å følge utviklingen, men sikkert er det at forholdene blir bedre for blomster og insekter.

Oppsalskrenten

Dugnadsgjengen har også lagt ned et stort arbeid på Oppsalskrenten i naturområdene foran Oppsal terrassehus. Det er samarbeidet med beboere i terrassehuset under vei-ledning av naturforvalter Bård Øyvind Bredesen i Bymiljøetaten. Naturområdene her har naturverdi A og har verdifulle planter og et rikt insektliv. Her finnes også en forekomst av blodstorkenebb som er sjelden såpass langt fra fjorden. For øvrig finnes flere interessante tørrbakkearter på Oppsalskrenten. Disse er truet av flere forekomster av fremmedartslistede planter som f.eks. gravbergknapp. Denne har blitt fjernet, men må følges opp. En del små løvtrær er ringbarket slik at de etter hvert dør. På denne måten hindrer man at de verdifulle tørrbakkeartene skygges ut eller fortrenkes. Den fremmedartslistede hjortestumak er også fjernet fra området.

Vassenga

På Vassenga nord for Bølerbekken gjennomførte Bymiljøetaten og Dugnadsgjengen et samarbeidsprosjekt der etaten sørget for slått. Dugnadsgjengen gjennomførte raking av gresset og klargjøring for bortkjøring. Slikt samarbeid gjør at prosjektene gjennomføres så billig som mulig slik at etaten får råd til mer kommunal skjotsel.

Slora og Eikelunden

I høstsemesteret rakk Dugnadsgjengen også å slå på Slora, rydde enga syd for Eikelunden og å fjerne fjorårsskudd og rødhyll fra samme sted. Eikelunden er en såkalt «utvalgt naturtype» der ni eikekjemper

tilfredsstiller Miljødirektoratets definisjon av «hule eiker».

Bekkasinmyra

Med falkeblikk ble også de eksemplarene som prøvde seg av sibir- og alaskakornell fjernet på Bekkasinmyra. Her er nesten alle forekomster borte. Det er femte år på rad at disse fremmedartslistede plantene fjernes herfra. Sauene som har beitet på området de siste årene, ser ut til å få kontroll over mjødurten. Denne planten er i ferd med å overta mer enn ønskelig i miljøparken, så kanskje man skulle få til sauebeite også andre steder rundt vannet? Det er jo et populært innslag for besøkende.

Timesrekord

De «dugnadsglade» ligger i skrivende stund an til å sette en solid timesrekord nok en gang. Dette til tross for en måned uten felles-dugnader på grunn av koronasituasjonen i vårmånedene. Det har vært usedvanlig godt frammøte på dugnadene i år, og i høst har flere nye deltakere dukket opp.

Takk

Tusen takk for en enorm innsats i 2020 til alle som har deltatt. Flere har også bidratt på «Åpen dag» på «Besøkssenter våtmark Oslo – avd. Østensjøvannet».

Nylig blitt pensjonist eller lyst til å være med i Dugnadsgjengen, send en e-post til post@ostensjovannet.no og meld deg på. Dugnadene er hver tirsdag fra kl. 10 til ca. kl. 14. Vi har selvfølgelig plass til enda flere, da arbeidsoppgavene er enorme i miljøparken.

- 1). På Bakkehavntoppen er det fint og frodig gress som rakes sammen, 25.08.2020.
- 2). Gresset fra Bakkehavntoppen lastes opp i en tilhenger, 01.09.2020.
- 3). Gress av fin kvalitet fra Bakkehavntoppen lempes av på EKT husdyrpark, 25.08.2020.
- 4). Geitekillingen er ekstra glad i gresset, 25.08.2020.
- 5). I Eikelunden var oppgaven, i tillegg til å kutte oppslag og gress, også å fjerne rødhyll. Lise viser her frem det lange rotsystemet til rødhyll, 13.10.2020.
- 6). Jens Petter er god til ljåslått, en slåtteform som mange har glemt. Her på enga nordøst for Abildsøfeltet som hadde stort innslag av mjødurt, 22.09.2020.
- 7). På Oppsalskrenten ble bl.a. gravbergknapp fjernet i skråningen nedenfor terrassehusene i samarbeid med beboere, 02.06.2020.
- 8). Selv grisen på EKT husdyrpark synes gresset fra Bakehavntoppen er fortreffelig.

Istervier

– vinterprydet «bomullstre»

Villblomstenes dag 14. juni ble markert med en vandring ledet av botanikeren Jan Wesenberg fra Bakkehavn og ned til Østensjøvannet.

Teks og Foto Leif-Dan Birkemoe

En høy istervier med «bomulldotter» mot kanalen på Bogerudmyra. Det var dette treet Jan Wesenberg fortalte om i juni da raklene var svært beskjedne. Treets prakt ville ikke komme til syne før på høsten. Foto: 16.10.2020.

Denne lave istervieren står på vestsiden av Østensjøvannet tett ved turveien. Det er inne i bomulldottene frøene er gjemt. Utpå vinteren faller de ned. Foto: 19.10.2020.

Særbu

Jan stoppet ved flere planter og trær og fortalte om artenes egenart, både botanisk og historisk. Blant trær han fremhevet var istervier (*Salix pentandra*) som det er flere av i miljøparken. Planten er særbu, dvs. at planten har adskilte hann og hunnplanter. Følgelig er blomstene enkjønnete. Jan pekte på en hunnplante med rakler og bemerket at treet ville bli langt mer fremtredende ut på høsten. De fettglinsende bladene ble særlig bemerket som kjennetegn.

Bomulldotter

Det spesielle med istervieren er at frøene modnes sent og sprer seg ikke før ut på

vinteren. Når andre løvtrær står mørke uten blader, fremstår istervieren lysende full av bomulldotter. Det er inne i bomulldottene frøene er gjemt. Utpå vinteren faller de ned på snø og is for så å bli fraktet bort i snøsmeltingen. Sannelig noen hardføre frø!

Liker fuktighet

Istervier er et tre som liker fuktighet og god næringstilgang. Altså liker den seg langs vassdrag og trives i sumpskog. Miljøparkens typiske våtmarksområder gir dermed perfekte forhold. Ser vi etter hvor treet står er det nettopp på fuktige steder, slik som langs kanalene og myrlendte områder, f.eks. Bogerudmyra øst og

Bekkasinmyra. Trærne vi finner i miljøparken har varierende høyde og utseende, alt fra busk til høye trær.

Treet er vanlig på Østlandet, sørover til Telemark og nordover til Troms og Finnmark.

Fettglinsende

Navnet istervier er litt spesielt. Oppslag i ordboka forteller at ister er et norrønt ord og betyr fett. I boka *Trær i Norge* får vi vite at istervier har fått navnet sitt fordi bladene er tykke og fettglinsende. De ser rett og slett ut som ister, altså fett. Det var nettopp bladene Jan trakk frem som kjennemerke på treet.

Stort utbyggingspress rundt vannet

– Mye må stanses

Både globalt, i Norge og rundt Østensjøvannet er arealdisponering den viktigste årsaken til reduksjon i biologisk mangfold. Oslo er trolig den kommune i Norge med størst biologisk mangfold, og Østensjøområdet er her blant de desidert viktigste. Det betyr at man her må være ytterst varsom.

Amund Kveim

Oppsal sykehjem under nedrivning. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 10.11.2020.

Likevel har vi i løpet av de siste tyve årene opplevd utbygging og andre uheldige tiltak en rekke steder i Østensjøområdet Miljøpark og ikke minst i randsonene. Dette omfatter alt fra boligbygging, barnehager, idrettshall, tre kunstgressbaner og en ny bilvei langt inn i miljøparken Nå står vi overfor en rekke nye mulige utbygginger som på ulikt vis vil kunne påvirke naturverdiene negativt. Eterfabrikken, Rustad skole, Låveveien 70 og Bogerudveien 15 er omtalt i andre artikler i dette nummeret av Sothøna.

Oppsal sykehjem jevnet med jorden

Nå er Oppsal sykehjem jevnet med jorden og et nytt gigantbygg på grensen til miljøparken er under planlegging. Vi har ingen ting imot rivningen, men et nytt sykehjem må gjennom en lang reguleringsprosess. Av en eller annen uforståelig grunn

er ikke dette prosjektet omfattet av område-reguleringsprosessen for Oppsal. Denne stanset alle pågående reguleringssaker i området, bl.a. Oppsal gård, og var et resultat av at man innså at konsekvensen av disse sakene burde vurderes samlet. Når sykehjemmet nå er revet, må konsekvensene av et nytt høybygg nær miljøparken vurderes helt uavhengig av hva som har vært der før. De planene vi til nå har sett er langt fra tilfredsstillende.

Verdifulle randsoner

Planene for «Manglerudtunnelen» er inntil videre lagt på is. Dette er sikkert dårlig nytt for de som bor i området Ryen/Manglerud/Høyenhall, men for miljøparken er dette likevel godt nytt. Dette gigantprosjektet ville bl.a. ført til store inngrep i verdifulle randsoner (Bjørnsenskogen og Abildsømyra), og enorme utluftingstårn ville bidratt til betydelig lokal luftforurensning.

Bit-for-bit

Det er imidlertid en rekke andre planer som også vil påvirke området; hver for seg og ikke minst samlet. Bogerud senter, Rustadgrenda 2, Skullerudområdet, Skøyenåsen skole er bare noen av dem. Alle saker vi har nevnt i denne artikkelen, både tiltakene som er vedtatt og/eller gjennomført, og de som er i planprosess, blir vurdert separat uten at de samlede konsekvenser for naturen blir vurdert. Bit-for-bit endres Østensjøområdet negativt over tid, og dette må det bli en slutt på. Fra nå av må alle større tiltak vurderes opp mot den samlede konsekvensen.

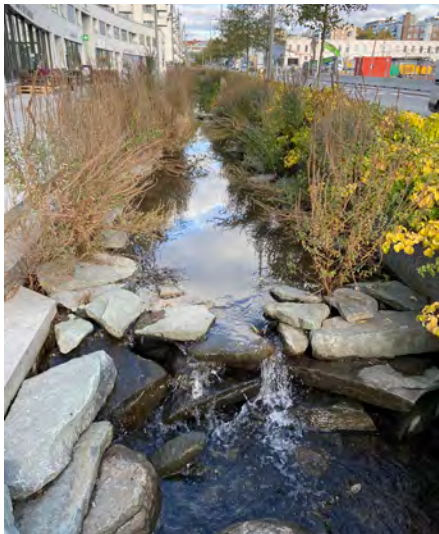
Forvaltningsplanen

Vi forventer at Byrådet nå setter fortgang på sin behandling av den nye forvaltningsplanen for Østensjøområdet Miljøpark, og at innholdet i denne legges til grunn for det videre arbeidet med Kommuneplanens arealdel som nå er i gang.

Overvannsbehandling

På Oslo Elveforums høstmøte 15. oktober var temaet overvannsbehandling, godt tilrettelagt av foreningens leder Per Østvold. Først befarng til Olaf Ryes plass i Thorvald Meyers gate der Bymiljøetaten kort tid i forveien hadde åpnet et nytt regnbedd for lokal flomdempning. Deretter presentasjon av overvannsbehandling av Plan- og bygningsetaten.

Leif-Dan Birkemoe

I Ensjøveien renner Hovinbekken mellom gaten og fortauet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 14.10.2020.

Redusert avrenning

Regnbeddet ved Olaf Ryes plass fremstår som en beplantet forsenking i terrenget, nærmest som en bekketrase der vann renner på overflaten og ned i et magasin eller basseng på 200 m³ anlagt under gresset. Det eneste synlig på overflaten er inspeksjonslukene til bassenget som også er et fordryningsbasseng, dvs. at vannet får redusert avrenning til ledningsnett. Bassenget har elvegrus som sandfang, en mekanisk renseprosess for å skille ut sand, grus og jord. Systemet må tåle mye vann og tørkeperioder.

3-trinnsstrategien

Oslo kommunes overvannshåndtering ble deretter presentert på Popsenteret av Yvona Holbein og Inga Potter fra Plan- og bygnings-etaten som har ansvar for koordineringen mellom etatene.

Regnbeddet ved Olaf Ryes plass fremstår som en beplantet forsenking i terrenget, nærmest som en bekketrase der vann renner på overflaten og ned i et magasin eller basseng på 200 m³ anlagt under gresset. Når det ikke regner, er det tørt. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 15.10.2020.

Overvannshåndtering i tre trinn:

- Når det regner litt, reduserer vi risikoen for flom og sikrer bedre vannbalanse ved å bruke mer grønt; som trær, regnbed, grønne tak og gjennomtrengelige flater istedenfor asfalt. Vi kan lede overvann fra tak, veier og åpne plasser til grønt-arealer, åpne grøfter og kanaler eller til en vannforekomst.
- Regner det litt mer så må vi samle og holde tilbake overvann ved å dedikere områder til fordryning og sørge for at områdene er rustet til å ta hånd om overvannet. Vi må redusere risikoen der hvor overvann ofte samler seg og fører til oversvømmelser og skader, og hvor en oversvømmelse er kritisk.
- Når ekstremværet kommer må vi i tillegg lede overvannet trygt til fjorden ved å tilrettelegge dedikerte flomveier, altså enkelte veier og vassdragene, og sikre at overvannet kanaliseres.

Kilde: Oslo kommune, Strategi for overvannshåndtering i Oslo 2013-2030.

I kommunens dokumenter og publikasjoner som det ble vist til, kan vi lese om den strategien det jobbes med.

Vannveiene

Oslo er en by tuftet på vann og skog. Et omfattende nettverk av elver og bekkedrag renner gjennom byen både over og under bakken. Både kartlegging og flere nedbørs-hendelser viser at regnet følger og samler seg i disse vannveiene, som de alltid har gjort. Det gir oss store utfordringer i dag, både fordi mange av bekkene går i rør under bakken og fordi vi har bygget veier og bygninger over disse gamle bekkeløpene. Resultatet blir stadig oftere oversvømmelser fordi det regner mer og kraftigere enn før. I tidligere tider bygget vi avløpsrør som var ment å ta hånd om både kloakk og regn-vann. Etter datidens målestokk ble disse rørene bygget store, men nå når det regner stadig mer og kraftigere, er de ikke lenger store nok til å takle vannmengdene. Resultatet blir at kloakk blandet med regn, smeltevann og lignende slippes ut i, og forurensr elvene, bekkene og fjorden når rørene blir fulle. Å løse utfordringene krever samarbeid på tvers av sektorer og interesser.

Byutviklingen

Det er nødvendig å gjøre plass til overvann i byen! Vi vil la vannet få sin naturlige plass i det blå-grønne bybildet, og vi vil bruke de mulighetene som finnes for å redusere negative konsekvenser av overvann så mye som mulig. I Oslo ønsker vi å gi vannet tilbake sin plass i byen. Hvis vi i større grad tar hånd om overvannet over bakken i åpne og fleksible flerbruksløsninger, kan vi både utsette risikoen for at vi får oversvømmelser og sørge for at overvannet gjør mindre skade når det regner kraftig. Byutviklingen gir oss unike muligheter i de områdene som skal bygges om og gjøre plass til flere mennesker, og de mulighetene må vi ta vare på. Samtidig må vi jobbe for å løse de utfordringene overvannet skaper for oss som allerede bor her. Å åpne lukkede elver og bekker, bruke grønne tak og grønne og gjennomtrengelige flater istedenfor tett asfalt, er bare noen av tiltakene som kan gjøre oss bedre rustet til å takle stadig mer regnvær. I tillegg må vi utnytte de grønne arealene vi allerede har. Oslos strategi for overvannshåndtering peker ut den retningen vi ønsker å gå og hva vi må jobbe videre med for å komme i mål. Det er et langsiktig arbeid å endre dagens praksis og i løpet av de neste to årene skal en handlingsplan som konkretiserer hva vi må gjøre hvor og når, være på plass.

Kvalt Toppsykker

Med jevnlig mellomrom får vi melding om fugl som skades eller dør som følge av forsøpling ved Østensjøvannet. I sommer ble en toppsykker kvalt av en line.

Amund Kveim

Toppsykkeren (rødlistet som *Nær truet*) ble 30. juli funnet død ved Bølerbekken med en tynn line rundt halsen. En lang line ble også funnet på Vassenga, eng nord for Bølerbekkens utløp. Denne var av samme type og svært lang. Linen strakte seg fra skogen ved hestebeitet og helt ut i vannet og ble forsøkt fjernet, men den røyk i begge ender.

200 meter

Saken ble meldt til Fylkesmannen i Oslo og Viken, som straks ga oss tillatelse til å benytte båt for å forsøke å finne resten av linen og det som eventuelt måtte være i enden av den. Til sammen ble nærmere 200 meter line hentet inn, men det ble ikke funnet noe i endene. Det var ikke et fiskesnøre, men snarere en tynn sterk snor. Det er derfor vanskelig å forstå hva den har vært brukt til og hvordan den

har havnet der. En gjetting er at det er et dragesnøre eller lignende. En slik teori styrkes av at linen lå løst drapert over vegetasjonen på en tilnærmet rett linje. Det er med andre ord ikke noe som tyder på at den har havnet der med ond vilje.

Kvalt

Det er vondt å tenke på fuglens lidelser der den i sin kamp for å unnsnippe har bakset så stritt at den ble kvalt. Vi får trøste oss med at ikke flere fugler led samme skjebne ved denne anledningen. Vi minner alle om å forhindre forsøpling av naturen, og oppfordrer alle til å melde fra om man ser noe tilsvarende.

For ordens skyld, fiske i isfri sesong er forbudt i Østensjøvannet. Det samme er bruk av båt.

Line rundt halsen. Toppsykkeren har bakset så stritt at den ble kvalt. Foto: Anne Kari Norland.

Mer kunnskap om Alnavassdraget

På et webinar i regi av Miljødirektoratet 19. oktober 2020 ble rapporten til Norsk institutt for vannforskning (NIVA): Alna - kunnskapssammenstilling og mulighetsstudie lansert. Den er laget på oppdrag fra Miljødirektoratet i samarbeid med kommunale, statlige og frivillige organisasjoner, der leder i Alnaelvas Venner Vidar Berget var aktiv medspiller. Rapporten er en kunnskapssammenstilling av miljøtilstanden i Alna, og inneholder forslag til løsninger for fremtidig restaurering.

Leif-Dan Birkemoe

Utløpet av Østensjøbekken i Alnaelven ved Bryn jernbanestasjon. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 26.10.2020.

Sammendrag

I sammendraget heter det om rapporten som viser et stort omfang av mulige tiltak: «Rapporten er en kunnskapssammenstilling om miljøtilstanden i Alna, med påvirkningsfaktorer og mulige løsninger for fremtidig restaurering. Det er et formål å bidra med kunnskapsgrunnlag for vannforskriftarbeidet, Groruddalssatsningen (II), Helhetlig plan for Oslofjorden, og for utarbeidelsen av forslag til strategisk plan for restaurering av vassdrag for perioden 2021 – 2030. Det er flere kilder til forurensninger: avrenning fra tette flater og vei, diffuse utslipp og punktutslipp fra spillvann, diffuse utslipp og punktutslipp fra små-industri, diffuse utslipp og punktutslipp fra avfallsfylling («sigevann»), diffuse utslipp og punktutslipp fra forurenset grunn. En bedret miljøtilstand for Alna i tråd med målsetningene i kommunedelplanen for Alna miljøpark og i kommuneplaner 2015 og 2018 krever omfattende tiltak. Alna har potensiale til å bidra med verdier til byens befolkning og samfunnet for øvrig som forsvarer prioritert av ressurser for å nå målene; styrke

byens blågrønne struktur og gi befolkningen gode muligheter for rekreasjon; sikre biologisk mangfold og god vannkvalitet».

Østensjøbekken

Østensjøvannet er som kjent en del av Alnavassdraget med 180 000 innbyggere i nedbørsfeltet. Østensjøbekken er sidebekk til Alna. Rapporten uttaler seg ikke om sammenhengende turveiforbindelse mellom Østensjøområdet miljøpark og Alna miljøpark selv om det foreligger bystyrevedtak om denne intensjon. Derimot er vannkvaliteten i Østensjøbekken omtalt.

For Østensjøbekken (og Tvetenbekken) mangler registreringer av økologiske parametere, og store deler går i rør. Den åpne delen av Østensjøbekken langs Granhekkveien har grøftpreg, og miljømålet fra kommunedelplanen (delområde 8) i 2013 er trolig ikke oppnådd, blir det fastslått.

Tiltak i Østensjøvannet

Rapporten minner om hva som ble gjort nord i Østensjøvannet: Østensjøbekken ble demmet opp på midten av 1960-tallet for å redusere flomproblemene i søndre del av vannet. Vannet føres i tunnel til Alna. Det er kun en mindre restvannføring som renner i den gamle Østensjøbekken. De siste årene har tilførselsrørene til bekken vært tette, og det har vært tilnærmet ingen vannføring i bekken. Det skal gjøres tiltak her for å øke vannføringen i 2020.

Uttaket fra Østensjøvannet ble ombygget av VAV i 2016 for å sikre en mer stabil vannstand i Østensjøvannet spesielt i hekketiden. Under arbeidet med å bygge ny kulvert langs Østensjøveien dukket det opp gamle avløpsvannrør med direkte utløp i Østensjøbekken. Det er foreslått å gjenåpne bekken, men en komplett gjenåpning langs hele bekkens opprinnelige løp vil innebære større omveltninger av trafikk og infrastruktur, heter det i rapporten. Vi må minne om at Østensjøvannet Venner gikk sterkt inn for

åpning av bekken for boligblokkene i Østensjøveien ble bygget. Sporveien AS har lagt fram planer om å oppgradere Østensjøbanen på strekningen mellom Etterstad og Hellerud. Dette arbeidet vil bli satt i gang høsten 2021.

Langerudbekken

Langerudbekken rensepark som ble anlagt i 2004/2005 og rehabilitert i 2015/2016 får god omtale. Det gis en grundig beskrivelse av renseparken, men bemerkes at i mai 2020 oppsto det forurensning på grunn av feilkoblinger og dårlig avløpsnett. Selv om det ble utbedret, er det et solid varsko til kommunen om å etterse at ikke spillvann kommer inn i renseparken, deretter til Østensjøvannet og videre til Alnaelven. Tiltak for å bedre vannkvaliteten i Alnaelven omfatter dermed også Østensjøbekken og Østensjøvannet.

Stat og kommune

Rapporten er et solid utgangspunkt med stor oppmerksomhet både fra stat og kommune. Det kom tydelig frem på webinarer der statssekretær Maren Hersleth Holsen, Klima- og miljødepartementet og byrådssekretær Morten Nordskog, Oslo kommune, ga konkrete forsikringer om fremdrift i utarbeidelse av en handlingsplan. Håpet er at handlingsplanen for Alna også kan føre til bedre vannkvalitet for Østensjøvannet.

Statssekretær Maren Hersleth Holsen, Klima- og miljødepartementet, ga konkrete forsikringer for utarbeidelse av en handlingsplan på webinarer 19. oktober.

Nye Rustad skole

Det bygges stadig flere boliger i Østensjø bydel, og det har lenge vært klart at det er behov for en utvidelse av skolekapasiteten i Rustad-Skullerud-området. Nå begynner planene å ta form.

Amund Kveim

Rustad skole står på Byantikvarens «gule liste» med følgende beskrivelse:
«Hovedbygningen representerer det beste innen offentlig byggeskikk i Oslo på 1960-tallet, og er en sentral og viktig representant for de internasjonale strømningene i denne perioden, tegnet av et av datidens førende arkitektkontorer. Bygningen kjennetegnes av høy kvalitet på materialer og håndverksmessig utførelse i de offentlige delene av interiøret og er en av de siste påkostede Osloskolene som ble bygget før de rasjonelle og mer økonomiske skolene gjorde sitt inntog på 1970-tallet.»

Rustad skole representerer det beste innen offentlig byggeskikk i Oslo på 1960-tallet. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 03.09.2007.

Rustad skole ligger i forlengelsen av Østensjøområdet Miljøpark sørover. Skolehagen er en del av grøntdraget som er miljøparkens eneste korridor inn mot Østmarka. Ytterligere utbygging av skolen er derfor uheldig sett fra et natur- og miljøperspektiv. Når vi tar dette i betraktning, og det faktum at det er i Skullerud-området boligbyggingen først og fremst skjer, burde en utvidelse av Skullerud skole være mer nærliggende.

Det planlegges imidlertid flere boliger også i Bogerud-området, både Bogerud senter, Rustadgrenda 2 (bensinstasjons-tomten og det bakenforliggende p-huset) samt Bogerudveien 15. Dersom noen av disse realiseres, øker selvfølgelig behovet for skoleutvidelser. I kommunens Skolebruksplan 2019-2028 forutsettes det derfor at Rustad skole skal utvides. Det var forutsatt at denne skulle stå klar allerede i år, men det er altså først nå planene begynner å bli konkrete.

Verneverdig bygning – Byantikvaren fraråder tilbygg

Arkitektkontoret Gasa AS, på vegne av Undervisningsbygg Oslo KF, skisserer ikke mindre enn 8 ulike alternativer. Byantikvaren mener Rustad skole fra 1967 har verneverdi, og alle alternativene innebærer derfor en ny større bygning i og rundt skolehageområdet, i stedet for et påbygg.

Det er imidlertid flere hensyn som må tas. I den nye Forvaltningsplanen for Østensjøområdet Miljøpark er hele området foreslått innlemmet i miljøparken som en viktig buffersone og som en korridor til det store skogområdet øst for skolen og til Østmarka. Også området mellom skolen og Langerud gård burde etter vårt skjønn innlemmes.

Rustadbekken bør åpnes

Videre er det to rørlagte bekker i området. Rustadbekken har sine kilder i området

Skullerud T-banestasjon. Den går åpent et kort stykke sør for skolen (ca. vest for Johan Scharffenbergs vei 4-8) og deretter i rør gjennom skoleområdet og Rustad idrettsfelt og ut i sørenden av Bogerudmyra. Fra sørøst kommer en liten tilførselbekk som følger grøntdraget omtrent fra Skullerud skole. Det er ønskelig å åpne begge disse bekkene, og skoleutbyggingen må derfor ta høyde for dette. En åpen bekk gjennom et skoleområde har åpenbare utfordringer, men vil samtidig være et spennende element, ikke minst pedagogisk.

Saken er foreløpig fortsatt tidlig i planleggingsstadiet, men Østensjø bydel har allerede i sin forhåndsuttalelse bl.a. pekt på at det må tas hensyn til Rustadbekken og at det er for tidlig å utpeke noe klart alternativ.

Østensjøvannets Venner vil følge saken.

«Beltestein 13» forteller historien om Kristianias byutvidelse og de ytre grensesteinene fra 1878

Mange har gått forbi i lang tid, kanskje i tiår, uten å forbinde noe med en stein rett ved veien som ser ut som en portstolpe. Noen har trolig visst, men ikke fått med seg at det egentlig er en liten severdighet det i sin tid fantes 75 av rundt Oslo, den gang byen het Kristiania.

Teks og Foto Leif-Dan Birkemoe

Beltestein nr. 15 står rett ved krysset Skøyenbakken og Thygesons vei. Foto: 29.04.2009

Byutvidelse

I 1878 ble Kristiania utvidet med et areal på ca. 6.600 mål og folkemengden med ca. 25.000. Loven om byutvidelsen regulerte også den del av Aker herred som lå nærmere enn 1/8 gammel norsk mil, eller 1,4 km fra bygrensen. Dette området – det såkalte «byggebeltet» – skulle i alle bygningsmessige sammenhenger betraktes som å tilhøre Kristiania by. Det ble derfor forbud mot tett trehusbebyggelse.

Bakgrunnen for bestemmelsen om et «byggebelt» var at man ikke ønsket en

forstad med tett trehusbebyggelse som lett kunne føre til slum. Aker ønsket ikke å ta hånd om fattigstellet som trolig ville oppstå i forbindelse med byutvidelsen.

Den ytre grensen krysset Østensjøbekken

Bygrensen ble markert med grensesteinene. Noen står fortsatt igjen. Men grensesteinene ble også satt opp for å markere den ytre grensen som krysset Østensjøbekken omtrent ved Bryn Senter. Disse steinene ble kalt for «beltesteiner» som det var 75 av rundt hele «byggebeltet». De er hugget ut av grorudgranitt og markert med steinens nummer. Toppen er møneformet. Steinen vi snakker om er nr. «13», tallet er hugget inn i steinen.

Beltestein «14» og «15»

I 2009 fant vi ut at det som lenge ble tolket som en portstolpe eller rodestein for vei på hjørnet av Skøyenbakken og Thygesons vei viste seg å være «beltestein» nr. 15. Der har den stått siden den ble satt opp i 1878. (Sothøna nr. 37). Dette fikk vi bekreftet etter et kart over beltesteiner fra 1881, utgitt av Kristiania kommune. På dette kartet fremgår det at nr. 14 sto ved Østensjøveien før veien ble lagt om i sving langs Østensjøbekken, det som i dag er innkjøringen til Harry Fettes vei vis a vis Bryn Senter. Denne steinen fant vi ikke, trolig forsvunnet ved de mange anleggsarbeider i området.

Hvor var beltestein «13»?

På kartet skal nr. 13 ha vært plassert litt lenger sør i Harry Fettes vei, altså den gamle Østensjøveien, omtrent ved innkjøringen til arbeiderboligene til Høyenhall Fabrikker som

i 1881 ennå ikke var bygget. Merkelig nok ble stein nr. 13 den gang ikke gjenfunnet selv om den ved byutvidelsen i 1878 sto ved hovedveien. Antakelsen var at steinen en eller annen gang var flyttet eller lå gjemt i grunnen. Men plutselig var den der med tallet «13» godt synlig. Trolig har den stått der siden den ble satt opp for over 140 år siden. Steinen står riktignok i privat hage, rett bak hagegjerdet og derfor ikke så lett å oppdage ved første øyekast. Rester av maling tyder på at noen må ha frisket opp «13» som er hugd inn i steinen.

Artikkelen stod første gang i Rundt vannet nr. 18 2020.

Beltestein nr. 13 står ved Harry Fettes vei ved innkjøringen til Christinedal. Foto: 15.06.2020.

Kartet viser plassering av beltestein nr. 15, 14 og 13. Kilde: Utsnitt av Kart over Kristiania med det Kristiania Byggningslov underlagte Bælte af Aker. Utgivet efter Kommunebestyrelsens Foranstaltning med Rettelser til 1. januar 1881.

Brenneriruienen på Abildsø gård – hva kan den fortelle?

Tett inntil turveien på vestsiden av Østensjøvannet ligger det en steinruin med to rom. I en periode under brenneriloven 1816-1845 var det her brennevinsbrenneriet på Abildsø gård var i drift.

Leif-Dan Birkemoe

Et gårdsbrenneri er vanligvis en liten installasjon. Av brannhensyn var det viktig at brenneriet lå i god avstand fra den øvrige bebyggelse, noe som er tydelig av plasseringen. Men en bygning med murer opp mot 1,5 meter i tykkelse synes unødvendig. Størrelsen, både i grunnflate og tykkelse på muren reiser spørsmålet om bygningen opprinnelig kan ha vært bygget til et annet formål. Dette er et spørsmål mange har stilt i flere tiår. Etter at brennerivirksomheten opphørte har det vært brukt som både fjøs og høylade.

Tirsdag 16. juni 2020 var det befarings med eksperter på gamle bygninger uten at det ga et umiddelbart resultat. Derimot ble

det på østsiden av muren funnet noe kalkmørtel som ble tatt ut for senere analyse. Professor Frode Iversen ved Kulturhistorisk museum, Universitet i Oslo, opprettet et prosjekt om saken. Kalkprøvene er sendt til universitetet i Lund for analyse. Utfordringen blir å ekstrahere eventuelle kullbiter som det kan tas C14 analyse av for aldersbestemmelse. Om analysen vil gi oss et avklarende svar er usikkert.

I Sothøna nr. 59 sto artikkelen *Brenneriloven 1816-1845* der gårdsbrenneriet ble omtalt. Omtalen er fulgt opp med en rettelse i artikkelen Alna vitae på side 17 i dette nr. med supplerende opplysninger om brenneriruienen.

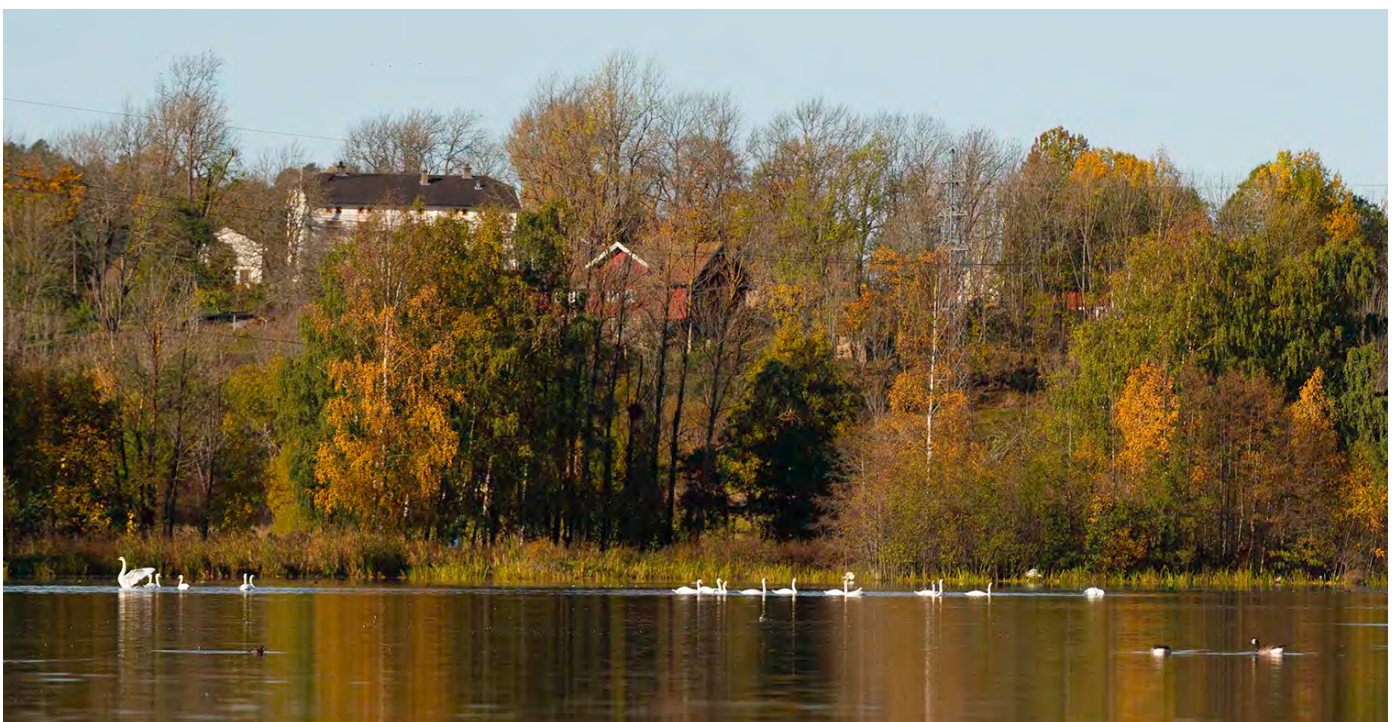

Spesialist på middelalderkirker og kirkearkitektur Morten Stige på leting etter kalkmørtel mellom fugene i steinmuren til brenneriruienen. Professor Frode Iversen fra Kulturhistorisk museum følger godt med. Nærmest kamera Frode Ciljan Jakobsen fra Østensjø historielag og bakerst på muren Amund Kveim, leder i Østensjøvannets Venner. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 16.06.2020.

*Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo*

En vindstille ettermiddag ved Østensjøvannet. Naturen har ikledd seg høstfarger. Fugleskjulet midt på bildet. Foto: Svein Walther Hiis. 15.10.2020.

Rundt 20 knoppssvaner på blikkstilte vann med Abildsø gård som bakgrunn. Foto: Svein Walther Hiis, 12.10.2020.